

‘Middeleeuwse verhalen voor moderne lezers’

Een experimenteel onderzoek naar het effect van presentatiewijze (Middelnederlands, Nederlands, Middelnederlands met een Nederlandse vertaling in de kantlijn) op de narratieve betrokkenheid van middelbare scholieren bij Middelnederlandse literatuur.

Radboud Universiteit Nijmegen

Engelse titel

Medieval stories for modern readers: An experimental study into the effect of presentation methods (Middle Dutch, Dutch, Middle Dutch with a Dutch translation in the margin) on narrative engagement of high school students with Middle Dutch literature.

Cursus: LET-CIWM401-2018-V

Naam student: Noor Elshof

Scriptiebegeleider: dr. W.F.J. van Meurs

Tweede lezer: dr. W.G. Reijnierse

Aantal woorden: 12.473 (exclusief samenvatting, tabellen en referenties)

Inleverdatum: donderdag 22 augustus 2019

Samenvatting

Verhalen uit de Middelnederlandse literatuur hebben een belangrijk aandeel in het bereiken van de doelstellingen van het literatuuronderwijs in Nederland (Dirksen, 2013). Middeleeuwse verhalen worden in verschillende vormen aangeboden aan middelbare scholieren. Op wetenschappelijk niveau was echter nog niet eerder onderzocht of de verschillende presentatievormen invloed hebben op de manier hoe leerlingen een verhaal verwerken en in welke mate zij narratief betrokken zijn bij het verhaal. Om dit te kunnen onderzoeken werden in deze studie drie verschillende presentatiewijze gemanipuleerd, namelijk een Middelnederlandse versie, een modern Nederlandse versie en een Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn. Om het effect van de verschillen in presentatiewijze op de narratieve betrokkenheid bij leerlingen te toetsen, werd een experiment uitgevoerd waar 95 vier- en vijf vwo-leerlingen van de Nijmeegse Scholengemeenschap Groenewoud, aan meededen. Zij lazen ieder twee tekstfragmenten uit de Arthurreoman *Walewein ende Keye* en vulden een schriftelijke vragenlijst in om daarmee te kunnen meten in hoeverre zij narratief betrokken waren bij het verhaal in termen van transportatie, leesplezier, identificatie, narratief begrip en aandachtfocus. Uit de resultaten bleek dat lezers die een Middelnederlandse versie lazen minder betrokken waren bij het verhaal terwijl lezers die een Nederlandse versie lazen of een Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn, juist een hogere mate van betrokkenheid hadden. Ook werd getoetst of de moeilijkheid van een taal mogelijk invloed heeft op de betrokkenheid bij het verhaal. Om dit te meten werd een regressie uitgevoerd. Uit de analyse bleek dat de moeilijkheid van een taal een voorspeller is voor narratieve betrokkenheid. De betrokkenheid van lezers bij het verhaal nam af zodra zij de taal moeilijker vonden worden. De huidige studie heeft aangetoond dat de narratieve betrokkenheid bij Middeleeuwse verhalen het grootst is wanneer deze in het Nederlands, of Middelnederlands met Nederlands in de kantlijn worden aangeboden.

Nijmegen, donderdag 22 augustus 2019

Beste lezer,

Voor u ligt mijn masterscriptie *Middeleeuwse verhalen voor moderne lezers*. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de masteropleiding Communicatie en Beïnvloeding aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Afgelopen maanden heb ik onderzoek gedaan naar de verschillen in presentatiewijze op de narratieve betrokkenheid van leerlingen bij Middelnederlandse literatuur. Het onderzoek is onderbouwd aan de hand van wetenschappelijke literatuur en de resultaten zijn tot stand gekomen op basis van experimenteel onderzoek.

In het bijzonder wil ik mijn scriptiebegeleider, dr. W.F.J. van Meurs, hartelijk bedanken voor zijn enthousiasme en gedrevenheid bij het onderwerp en de zeer plezierige begeleiding die ik van hem heb gehad. Ik kijk heel waardevol terug op onze samenwerking van afgelopen periode. Ook wil ik graag dr. W.G. Reijnierse bedanken voor haar kritische blik op mijn onderzoeksvoorstel.

Graag bedank ik ook Ludo Jongen voor zijn bruikbare suggesties met betrekking tot het vertalen van de tekstfragmenten die in het onderzoek zijn gebruikt.

Ook wil ik mijn oude middelbare school, de Nijmeegse Scholengemeenschap Groenewoud, bedanken dat ik bij hun terecht kon om het onderzoek uit te voeren. Met name wil ik Esther Telgenhof en Ruth Pasternak, beide docent Nederlands, hartelijk bedanken voor hun enthousiasme en hun vertrouwen in het onderzoek. Tot slot wil ik alle leerlingen van vier- en vijf vwo heel erg bedanken voor hun geduld en waardevolle input aan het onderzoek. Zij hebben invulling gegeven aan de resultaten en daar ben ik hen heel dankbaar voor.

Heel veel leesplezier!

Vriendelijke groeten,

Noor Elshof

1. Inleiding

Het literatuuronderwijs in Nederland heeft als doel om leerlingen meer kennis en inzicht te bieden met betrekking tot verhalen uit verschillende perioden, zoals de middeleeuwen (Schram & Raukema, 2006; Dirksen, 2013). Middeleeuwse verhalen worden in verschillende vormen aan leerlingen gepresenteerd, namelijk in de oorspronkelijke taal (Middelnederlands), de moderne vertaling (Nederlands), of het Middelnederlands met de moderne vertaling in de kantlijn (Slings, 2000). Het is nog niet eerder onderzocht of verschillen in presentatiewijze invloed hebben op de narratieve betrokkenheid van leerlingen bij Middelnederlandse literatuur. Een moeilijke taal zoals het Middelnederlands zou mogelijk als taalbarrière kunnen werken wat een negatief effect heeft op de narratieve betrokkenheid van leerlingen bij het verhaal. De huidige studie heeft als doel om na te gaan in hoeverre de verschillende presentatievormen van invloed zijn op de narratieve betrokkenheid van leerlingen bij een middeleeuws verhaal.

Een verhaal wordt omschreven als een aaneenschakeling van gebeurtenissen die in chronologische volgorde zijn weergegeven en die ieder op een bepaald moment en in een bepaalde tijd plaatsvinden (Labov & Waletzky, 1967). Volgens de narratieve theorie hebben verhalen de kracht om het publiek waarvoor ze bedoeld zijn te overtuigen. Verhalen kunnen namelijk de opvattingen van mensen, hun attitudes maar ook hun gedragsintentie beïnvloeden (De Graaf, Hoeken, Sanders & Beentjes, 2009). Lezers verliezen zichzelf in een verhaal omdat zij de informatie uit de tekst onbewust verbinden aan de kennis die zij hebben over het leven in het algemeen, of over het specifieke onderwerp of genre van het verhaal (Busselle & Bilandzic, 2009). Wanneer lezers zich betrokken voelen bij een verhaal en zij als het ware hierin verloren raken, wordt er gesproken over *narrative engagement*, ook wel narratieve betrokkenheid genoemd (Green, Brock, & Kaufman, 2004).

Vanuit wetenschappelijk oogpunt is er al veel onderzoek gedaan naar de narratieve betrokkenheid bij verhalen binnen verschillende contexten. Voornamelijk binnen het domein

van gezondheidscommunicatie is hier veel onderzoek naar gedaan. Dergelijke studies onderzochten in hoeverre narratieven de persoonlijke overtuigingen van mensen ten opzichte van gezondheidgerelateerde kwesties zoals soa-preventie kunnen beïnvloeden (Moyer-Gusé, Chung & Jain, 2011). Binnen de context van het Nederlandse literatuuronderwijs is onderzoek naar de narratieve betrokkenheid bij historische verhalen echter beperkt. Het literatuuronderwijs in Nederland kent vijf doelstellingen: cultuuroverdracht, historische bewustwording, het bevorderen van taalvaardigheid, het ontwikkelen van literaire voorkeur en het stimuleren van ethische vorming (Slings, 2000). Middelnederlandse verhalen vormen een belangrijk onderdeel binnen het huidige literatuuronderwijs omdat het lezen van dergelijke verhalen alle facetten van de vijf doelstellingen van het literatuuronderwijs realiseert (Slings, 2013). Bovendien zouden dergelijke verhalen aanzetten tot individuele zelfontplooiing en maatschappelijke bewustwording (Slings, 2013). Het is van belang dat er meer onderzoek gedaan wordt naar de mate van narratieve betrokkenheid van leerlingen bij middeleeuwse verhalen. Wanneer leerlingen een narratieve ervaring beleven bij een Middelnederlands verhaal zou dit mogelijk een positieve bijdrage kunnen leveren aan de doelstellingen die het literatuuronderwijs beoogt te halen (Slings, 2013).

De verschillende vormen waarin Middelnederlandse literatuur wordt aangeboden aan leerlingen, hebben mogelijk een ander effect op de narratieve betrokkenheid van lezers. Om het effect van de verschillende presentatiewijze op *narrative engagement* te kunnen meten worden in deze studie tekstfragmenten uit de Middelnederlandse literatuur gemanipuleerd in drie versies: oorspronkelijke taal (Middelnederlands), moderne vertaling (Nederlands) en Middelnederlands met een Nederlandse vertaling in de kantlijn. De verwachting is dat de Middelnederlandse versie zal leiden tot een verstoring in het verwerkingsproces van lezers. De moeilijkheid van de Middelnederlandse taal kan hier mogelijk een verklaring voor zijn (Oppenheimer, 2006). Het gemak waarmee lezers informatie verwerken is namelijk gekoppeld

aan de complexiteit van informatie (Dragojevic & Giles, 2016). Met andere woorden, hoe complexer de informatie is, hoe moeilijker het wordt om deze informatie te verwerken (Oppenheimer, 2006). Lezers zouden een verhaal dat in het Middelnederlands geschreven is wellicht als complex kunnen ervaren waardoor een dergelijke taalverstoring een belemmering is voor de narratieve verwerking van het verhaal (Green & Brock, 2000). De narratieve betrokkenheid is mogelijk lager omdat de taal fungeert als verstoring waardoor het voor lezers lastiger is om getransporteerd te zijn in de verhaalwereld of om mee te leven met personages (De Graaf et al., 2009). De Nederlandse versie zou in tegenstelling tot de Middelnederlandse versie wellicht kunnen leiden tot een hoge mate van narratieve betrokkenheid. Het blijkt namelijk dat tweetalige sprekers een grotere emotionele betrokkenheid voelen bij hun eigen moedertaal in vergelijking met een tweede taal (Caldwell-Harris & Ayçiçeği-Dinn, 2009; Dewaele, 2010). Wanneer lezers een verhaal lezen dat geschreven is hun moedertaal, is de kans groot dat de narratieve betrokkenheid bij lezers hoger is omdat zij meer emotie voelen bij de taal. Het Middelnederlands met de Nederlandse vertaling in de kantlijn kan mogelijk twee effecten hebben. Een negatief effect zou kunnen zijn dat de moderne vertaling in de kantlijn, lezers dwingt om te switchen tussen beide teksten wat afleidend werkt waardoor lezers zich niet volledig kunnen concentreren op de tekst en daardoor uiteindelijk minder betrokken zijn bij het verhaal (Slings, 2000). Een positief effect daarentegen zou juist kunnen zijn dat lezers meer betrokkenheid voelen bij het verhaal, aangezien de oorspronkelijke taal kan leiden tot sterkere associaties met de middeleeuwen maar het verhaal toch gemakkelijk te interpreteren valt door de moderne vertaling ernaast (Slings, 2000).

Slings (2000) heeft onderzocht welke positie Middelnederlandse letterkunde binnen het Nederlandse literatuuronderwijs inneemt. Hij heeft daarbij voornamelijk kwalitatief onderzoek uitgevoerd door interviews af te nemen met leraren en leerlingen. De huidige studie is, in tegenstelling tot het onderzoek van Slings (2000), een experimenteel onderzoek waarin wordt

onderzocht in hoeverre de verschillen in presentatiewijze van Middelnederlandse literatuur, effect heeft op de narratieve betrokkenheid van middelbare scholieren bij het verhaal. Vanuit wetenschappelijk perspectief kan het onderzoek een aanvulling zijn op de theorie van *narrative engagement*, als blijkt dat de verschillen in presentatiewijze invloed hebben op de mate waarin lezers betrokken zijn bij een verhaal. Vanuit een praktisch perspectief kan het onderzoek een bijdrage leveren aan het bereiken van de doelstellingen van het huidige literatuuronderwijs in Nederland als blijkt welke presentatiewijze het meest effectief is om deze doelstellingen mee na te streven (Slings, 2013; Witte, Rijlaarsdam & Schram, 2008).

1.1 Narrative engagement: transportatie, leesplezier en identificatie

Narrative engagement kan gezien worden als een multidimensionaal proces omdat verschillende factoren zoals narratieve aanwezigheid en emotionele betrokkenheid invloed uitoefenen op de leeservaring van lezers (De Graaf et al., 2009). Bij *narrative engagement* gaan lezers dusdanig op in het narratief dat zij zich zogezegd ‘verloren’ voelen in het verhaal. Het verhaal voert lezers namelijk weg vanuit hun alledaagse realiteit naar de verhaalwereld (Green et al., 2004). Bij een narratieve ervaring vormen lezers mentale modellen van betekenis om daarmee het verhaal te kunnen representeren. Deze modellen representeren context, personages en situaties. Dergelijke representaties ontstaan doordat lezers informatie uit het verhaal verbinden aan de kennis waarover zij zelf beschikken ten aanzien van het thema of genre (Busselle & Bilandzic, 2009).

De mate waarin lezers aandacht hebben voor het verhaal en emotioneel betrokken zijn bij het verhaal, hangt sterk samen met narratieve processen als transportatie en identificatie. Green et al. (2004) beschrijven transportatie als een proces waarin de lezer volledig opgaat in de verhalende wereld. Bij transportatie is er sprake van een samensmelting van aandacht, beeld en gevoel (Green et al., 2004). Green en Brock (2000) kiezen voor de metafoor van een reiziger om het proces van transportatie te visualiseren. Een reiziger gaat namelijk met afstand van zijn

of haar eigen leefomgeving op zoek naar ontoegankelijke gebieden van de wereld. De reiziger keert vervolgens terug naar de eigen wereld, die als gevolg van deze reis veranderd is. Dit geldt ook voor het proces van transportatie, waarin de lezer zich verbindt met de verhaalwereld en daardoor anders tegen situaties aan kan kijken wanneer het verhaal eenmaal gelezen is.

Het gevoel getransporteerd te worden in een verhaal en de gevolgen die een dergelijke beleving teweeg kunnen brengen, hangt sterk samen met leesplezier (Green, Brock & Livingston, 2004; Green, Rozin, Aldao, Pollack & Small, 2004). Het blijkt namelijk dat lezers die getransporteerd zijn in het verhaal, meer leesplezier ervaren bij het lezen van dat verhaal (Green et al., 2004). De samenhang tussen transportatie en leesplezier kan mogelijk ook effect hebben op de manier hoe leerlingen een narratieve ervaring beleven bij het lezen van een Middelnederlands verhaal. Een positieve ervaring met lezen zal namelijk de emotionele reactie op een verhaal bij lezers stimuleren. Als een verhaal aangenaam is om te lezen, dan is de leeservaring positief terwijl als het leesproces moeizaam verloopt dit juist negatieve emoties oplevert (Schram & Raukema, 2006). Aangezien verwacht wordt dat het Middelnederlands een verstorende factor is voor het getransporteerd worden naar de verhaalwereld, kan dit ertoe leiden dat leerlingen minder plezier ervaren bij het lezen van een verhaal dat geschreven is in die taal. Wanneer de taal waarin in een verhaal geschreven is voor leerlingen geen afleiding vormt, zouden zij mogelijk meer getransporteerd kunnen worden naar de verhaalwereld en meer leesplezier ervaren (Green et al., 2004; Schram & Raukema, 2006).

Lezers die getransporteerd zijn naar de verhaalwereld voelen zich meer verbonden met de personages uit het verhaal (Green et al., 2004). Lezers kunnen het idee hebben dat zij de personages daadwerkelijk kennen en kunnen er op een bepaald moment zelfs van overtuigd zijn dat het om echte mensen gaat (Green & Brock, 2000). Transportatie leidt dus tot een sterkere identificatie met personages, omdat de lezer de gedachten, gevoelens en emoties overneemt van het personage (Banerjee & Greene, 2012; Green et al., 2004). Identificatie is het proces waarbij

lezers het zelfbewustzijn verliezen en dit tijdelijk vervangen wordt door het gevoel emotioneel en cognitief verbonden te zijn met de personages uit het verhaal (Cohen, 2001, p. 251). Bij identificatie bouwen lezers een band op met de personages uit het verhaal doordat zij deze evalueren op basis van kenmerken zoals aantrekkelijkheid of overeenkomsten die normaal gesproken ook worden toegepast bij het ontmoeten van individuen in de echte wereld (Giles, 2002). Deze behoefte aan verbondenheid met personages beschouwen Green et al. (2004) als een fundamenteel menselijk verlangen dat het leesplezier bij lezers stimuleert.

Het is aannemelijk dat identificatie effect heeft op het verwerkingsproces van leerlingen bij het lezen van Middelnederlandse literatuur. Volgens De Bonth (2019) is het zinvol om leerlingen in aanraking te brengen met oude literaire teksten. Het leidt ertoe dat leerlingen kennismaken met mensen uit een andere belevingswereld waardoor hun blikveld verruimd wordt (De Bonth, 2019; Slings, 2013). Bovendien zijn de personages uit historische verhalen onze voorouders waardoor de kennismaking met oudere culturen zou moeten leiden tot herkenning (Slings, 2013). Aangezien het Middelnederlands voor lezers een verstorende factor kan zijn voor het verwerken van een verhaal, is de verwachting dat de taal een negatief effect heeft op de mate waarin leerlingen zich kunnen identificeren met personages. Het Middelnederlands kan voor leerlingen mogelijk een taalbarrière vormen, waardoor het voor hen lastiger wordt om de gedragingen en emoties van personages over te nemen en daardoor minder betrokken zijn bij het verhaal (De Bonth, 2019).

Gebleken is dat transportatie, leesplezier en identificatie belangrijke processen vormen van *narrative engagement*. Deze dimensies verklaren namelijk in hoeverre lezers volledig opgaan in de verhalende wereld. Er zijn echter ook factoren die de narratieve betrokkenheid bij een verhaal kunnen verstoren (Oppenheimer, 2006). In het onderzoek van De Graaf et al. (2009) naar de rol van identificatie als mechanisme voor narratieve betrokkenheid, werd onderzocht wat het effect is van een verstoring in taal op twee dimensies van narratieve betrokkenheid. De

dimensies narratieve aanwezigheid en aandachtfocus werden opzettelijk gemanipuleerd door twee verstoringen aan te brengen. Allereerst kregen proefpersonen tijdens het lezen van het narratief een selectietaak toegewezen. Deze taak bestond uit het selecteren van zinnen waarvan proefpersonen dachten dat deze uit het verhaal weggelaten konden worden zonder daarmee de verhaallijn te verstoren. Ten tweede werden opzettelijk taalfouten aan het verhaal toegevoegd. De resultaten toonden aan dat wanneer proefpersonen een taak hadden, dit het gevoel om in de verhaalwereld te zijn verminderde. Het uitvoeren van een taak bleek geen effect te hebben op de aandacht voor het verhaal. Een mogelijke verklaring voor dit gevonden effect is dat het uitvoeren van een taak ervoor zorgde dat proefpersonen cognitief geremd werden om zich in de verhaalwereld te begeven. Wanneer proefpersonen taalfouten uit het verhaal moesten halen, leidde dit tot een vermindering in aandacht voor het verhaal maar het opgaan in het verhaal werd er niet door belemmerd. Het opsporen van taalfouten leidde ertoe dat de leesstroom verstoord werd waardoor proefpersonen de aandacht niet op het verhaal konden richten (De Graaf et al., 2009). Op basis van het onderzoek van De Graaf et al. (2009) kan worden vastgesteld dat de onderlinge dimensies van narratieve betrokkenheid gescheiden processen zijn die ook los van elkaar een functie hebben. Bovendien blijkt dat versturende factoren zoals het uitvoeren van een taak tijdens het lezen, of het aanbrengen van taalfouten het identificatieproces verstoren. Door cognitieve inspanning te leveren kunnen lezers zich minder verplaatsen in de verhaalwereld en taalfouten zorgen ervoor dat lezers minder aandacht bij het verhaal hebben.

In het onderzoek van De Graaf et al. (2009) werden de verstoringen van het leesproces geoperationaliseerd door taalfouten aan te brengen in de tekst en door proefpersonen taken te geven tijdens het lezen. Het effect nagaan van dergelijke verstoringen is theoretisch van belang, maar de vraag is of deze manipulaties ook realistisch zijn. In de huidige studie wordt het mogelijke effect van een verstoring van het leesproces onderzocht door het gebruik van

tekstversies die in de werkelijkheid voorkomen. Zoals gezegd wordt Middelnederlandse literatuur in verschillende presentatiewijzen aangeboden, namelijk in het Middelnederlands, in het Nederlands en in een combinatie van beide (Slings, 2000). Een moeilijke taal zoals het Middelnederlands kan bij lezers mogelijk voor een verstoring in het leesproces zorgen waardoor zij minder getransporteerd zijn in het verhaal, minder leesplezier ervaren en zich minder kunnen identificeren met personages. Dit zou voor middelbare scholen een reden kunnen zijn om Middelnederlandse literatuur niet in de Middelnederlandse taal aan te bieden maar om een andere presentatiewijze te kiezen. Om dit te kunnen onderzoeken is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Onderzoeksvraag 1: In hoeverre heeft de presentatiewijze (Middelnederlands, Nederlands, Middelnederlands met vertaling in de kantlijn) een effect op de narratieve betrokkenheid van middelbare scholieren bij een verhaal in termen van transportatie, leesplezier en identificatie?

1.2 Narrative engagement: narratief begrip en aandachtfocus

Naast transportatie, leesplezier en identificatie zijn er nog een aantal dimensies die invloed hebben op de mate waarin lezers narratief betrokken zijn bij een verhaal. Busselle en Bilandzic (2009) hebben hiervoor een schaal ontwikkeld die bestaat uit vier dimensies, namelijk narratief begrip, aandachtfocus, emotionele betrokkenheid en narratieve aanwezigheid. Narratief begrip verwijst naar de mate waarin lezers een verhaal begrijpen. Bij een hoge mate van narratief begrip zullen lezers zich gemakkelijker in de verhaalwereld en in het perspectief van de personages kunnen verplaatsen. Aandachtfocus heeft betrekking op de aandacht, of juist op de afleiding die lezers kunnen ervaren bij het lezen van een verhaal. De aandacht van lezers is continu aan verandering onderhevig. Dit heeft volgens Green et al. (2004) te maken met de invloed van emotie, oftewel emotionele betrokkenheid. Emotionele betrokkenheid verwijst naar de mate van empathie en sympathie die lezers hebben met de personages uit het verhaal.

Tot slot heeft narratieve aanwezigheid betrekking op de schakeling tussen de werkelijke wereld en de verhaalwereld (Busselle & Bilandzic, 2009).

In de huidige studie worden twee dimensies van de betrokkenheidsschaal van Busselle en Bilandzic (2009) niet expliciet meegenomen, namelijk emotionele betrokkenheid en narratieve aanwezigheid. Deze twee dimensies correleren namelijk sterk met processen als transportatie en identificatie. In het huidige onderzoek worden de overige twee dimensies van Busselle en Bilandzic (2009), narratief begrip en aandachtfocus, wel gebruikt om te onderzoeken wat het effect is van de verschillen in presentatiewijze van Middelnederlandse verhalen op de narratieve betrokkenheid bij leerlingen. Als blijkt dat het Middelnederlands leidt tot een verstoring bij het leesproces en daarmee een negatief effect heeft op de betrokkenheidsdimensies narratief begrip en aandachtfocus kan dit voor het huidige onderwijs aanleiding zijn om Middelnederlandse literatuur in een andere presentatievorm aan te bieden in plaats van het Middelnederlands. Om dit effect te kunnen onderzoeken is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Onderzoeksvraag 2: In hoeverre heeft de presentatiewijze (Middelnederlands, Nederlands, Middelnederlands met vertaling in de kantlijn) een effect op de narratieve betrokkenheid van middelbare scholieren bij een verhaal in termen van narratief begrip en aandachtfocus?

De versie waarin een tekst wordt aangeboden kan mogelijk ook invloed hebben op de beoordeling van de taal, in termen van begrip en waardering. Deze aanname is gebaseerd op het onderzoek van Hornikx en Starren (2006) naar de relatie tussen het waarderen en begrijpen van Frans in Nederlandse advertenties. In het onderzoek werden verschillende slogans gemanipuleerd in het Frans. In de vertaling van deze slogans werd een verdeling gemaakt tussen gemakkelijke slogans en moeilijke slogans. Uit de resultaten bleek dat proefpersonen de moeilijke slogans minder begrepen en ook minder waardeerden dan de gemakkelijke slogans.

Voor het huidige onderzoek is de verwachting dat leerlingen het Middelnederlands minder zullen begrijpen en waarderen dan het modern Nederlands. In de huidige studie is de moderne Nederlandse versie namelijk in de eigen taal van leerlingen geschreven, net zoals het Nederlands dat was in het onderzoek van Hornikx en Starren (2006). De Middelnederlandse taal is voor leerlingen een vreemde taal, net zoals Frans dat was in de studie van Hornikx en Starren (2006). Om te toetsen in hoeverre de verschillen in presentatiewijze effect hebben op de beoordeling van de taal is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Onderzoeksvraag 3: In hoeverre heeft de presentatiewijze (Middelnederlands, Nederlands, Middelnederlands met vertaling in de kantlijn) een effect bij middelbare scholieren op de beoordeling van de taal waarin het verhaal is geschreven, in termen van begrijpen en waarderen?

1.3 Processing fluency: de complexiteit van taal

Gebleken is dat processen als transportatie, leesplezier, identificatie, narratief begrip en aandachtfocus invloed hebben op de narratieve betrokkenheid van lezers bij een verhaal. Er zijn echter factoren die het proces van narratieve betrokkenheid kunnen verstoren waardoor lezers minder opgaan in de verhalende wereld en minder verbondenheid voelen met de personages uit het verhaal (De Graaf et al., 2009; Oppenheimer, 2006). Het onderzoek van De Graaf et al. (2009) toonde aan dat lezers die cognitief belast zijn, minder getransporteerd werden in het verhaal. De moeilijkheid van een taal kan echter mogelijk ook invloed hebben op hoe lezers een verhaal verwerken (Dragojevic, Giles, Beck & Tatum, 2017). Het blijkt namelijk dat lezers vertrouwde informatie gemakkelijker verwerken, dan informatie die voor hen onbekend is (Dragojevic & Giles, 2016).

Een belangrijke voorspeller waarom mensen moeite of juist gemak ervaren bij het verwerken van informatie zoals dat bij het lezen van een verhaal gebeurt, is *processing fluency* (Dragojevic et al., 2017). Om een taak zoals het lezen van een verhaal te kunnen voltooien is

er inspanning nodig. Deze inspanning kan als *highly fluent* (zeer vloeiend, zeer gemakkelijk) of als *highly disfluent* (zeer inspannend, zeer moeilijk) worden ervaren (Dragojevic et al., 2017). Een eenvoudige tekst is voor mensen gemakkelijker om te verwerken dan een moeilijke tekst (Dragojevic & Giles, 2016). Wanneer sprake is van een ingewikkelde tekst beoordelen lezers deze tekst automatisch negatiever dan wanneer de complexiteit van een tekst laag is (Oppenheimer, 2006). Het is daarom aannemelijk dat de taal waarin een verhaal geschreven is, ook van invloed kan zijn op de verwerking van dat verhaal.

Dragojevic et al. (2017) hebben onderzoek gedaan naar de effecten van accentsterkte op taalattitudes. Daarin vonden zij een effect dat sprekers met een sterk vreemd buitenlands accent negatiever werden geëvalueerd dan sprekers met een mild buitenlands accent. Het onderzoek toonde aan dat verstorende factoren, zoals het hebben van een accent, door luisteraars als moeilijker te verwerken werd ervaren waardoor het lager scoorde op affect en status dan berichten met een zwak accent. Op basis van het onderzoek van Dragojevic et al. (2017) wordt verwacht dat het Middelnederlands leidt tot een verminderde narratieve betrokkenheid bij leerlingen omdat de taal bij hen niet bekend is waardoor zij meer moeite moeten doen om het verhaal te verwerken. Het Nederlands zal daarentegen mogelijk bijdragen aan een intensievere beleving van het verhaal, omdat de taal voor leerlingen vertrouwd is. Om dit effect te kunnen toetsen is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Onderzoeksvraag 4: In hoeverre heeft de moeilijkheid van een taal effect op de narratieve betrokkenheid van middelbare scholieren bij een verhaal in termen van transportatie, leesplezier, identificatie, narratief begrip en aandachtfocus?

Gebleken is dat de moeilijkheid van een taal invloed heeft op de verwerking van een verhaal (Dragojevic et al., 2017; Oppenheimer, 2006). Ook blijkt dat verstorende factoren zoals taalfouten de aandacht van lezers bij het lezen van een verhaal kunnen verminderen (De Graaf

et al., 2009). Het is aannemelijk dat de invloed van verstoringen het leesgedrag van leerlingen beïnvloedt. Leerlingen zouden bij het lezen van een moeilijke tekst wellicht geen motivatie hebben om het verhaal verder te lezen (Schram, 2013). Motivatie speelt een belangrijke rol bij het leesgedrag van jongeren. Uit het onderzoek van Stalpers (2006) naar het leesgedrag en bibliotheekgedrag van scholieren, blijkt namelijk dat de betrokkenheid bij een verhaal afhankelijk is van de mate waarin leerlingen intrinsiek gemotiveerd zijn om informatie te zoeken, te verwerven, te analyseren en tot slot te interpreteren. De verwachting is dat lezers van een Middelnederlandse tekst het verhaal niet helemaal zullen lezen, omdat de taal voor hen te moeilijk is waardoor zij minder motivatie voelen om verder te lezen. Wanneer het verhaal in een eenvoudige taal geschreven is zoals het Nederlands, zouden leerlingen wellicht meer motivatie voelen om het verhaal helemaal te lezen. Om dit effect te kunnen toetsen is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Onderzoeksvraag 5: In hoeverre heeft de presentatiewijze (Middelnederlands, Nederlands, Middelnederlands met vertaling in de kantlijn) invloed op het leesgedrag van Middelbare scholieren?

2. Methode

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is een experiment opgezet waarin twee factoren zijn opgenomen: Presentatiewijze (Nederlands, Middelnederlands of Middelnederlands met Nederlands in de kantlijn) en onderwerp tekst (tekstfragment 1 en tekstfragment 2). In het experiment kregen proefpersonen twee korte verhaalfragmenten te lezen die ieder een ander onderwerp hadden. Na ieder verhaalfragment vulden proefpersonen een vragenlijst in die moest meten in hoeverre zij narratief betrokken waren bij het verhaal.

2.1 Materiaal

In het experiment kregen proefpersonen een van de drie versies van de verhaalfragmenten random toegedeeld. Versie 1 bevatte twee tekstfragmenten die in het Nederlands waren weergegeven. De tekstfragmenten van de Nederlandse versie zijn tot stand gekomen door de vertaling van Biesheuvel (2012) en Jongen (1992) samen te voegen. Versie 2 bestond uit twee fragmenten in het Middelnederlands, afkomstig van Hogenbirk (2011). Tot slot bestond versie 3 uit twee fragmenten in het Middelnederlands met een Nederlandse vertaling in de kantlijn.

Proefpersonen werden blootgesteld aan twee tekstfragmenten uit de Middelnederlandse roman *Walewein ende Keye*. *Walewein ende Keye* is een Arthurroman die geschreven is in de tweede helft van de dertiende eeuw en bekend staat om thematieken als avontuur, hoogmoed en deemoed en nederigheid en eer (Hogenbirk, 2011). In de verschillende episodes van het verhaal beleeft Walewein, de neef van koning Arthur, meerdere avonturen. In het experiment lazen proefpersonen ieder twee episodes. In tekstfragment 1 bevrijdt Walewein een jonkvrouw uit een put en neemt hij haar mee op zijn paard. Het fragment beschrijft een sprookjesachtige en romantische thematiek. In tekstfragment 2 gaat Walewein een bloederig gevecht aan met een ridder. Het tweede fragment beschrijft daarmee een thematiek die in verband gebracht wordt met geweld. De drie versies van het verhaal zijn opgenomen in bijlage I, bijlage II en bijlage III.

Er zijn twee redenen waarom tekstfragmenten uit *Walewein ende Keye* gebruikt zijn als materiaal voor het experiment. Allereerst bood de roman zowel een romantisch fragment als een fragment waarin geweld voorkwam. Uit onderzoek van Slings (2000) blijkt dat jongeren thema's als romantiek en geweld het meest associëren met de middeleeuwen. Veertig procent van de bovenbouw leerlingen relateert de middeleeuwen namelijk aan positieve associaties zoals romantiek, kastelen en edellieden en drieënveertig procent van de leerlingen relateert de middeleeuwen aan negatieve associaties zoals geweld, ziekte en onrechtvaardigheid (Slings,

2000). Ten tweede was het aannemelijk dat proefpersonen de fragmenten uit *Walewein ende Keye* nog niet eerder gelezen hadden. De boekenlijst die binnen het literatuuronderwijs op middelbare scholen wordt aangeboden bestaat namelijk veelal uit verhalen zoals *Mariken van Nieumeghen*, *Van den vos Reynaerde* en *Karel ende Elegast* (Van Oostrom, Pleij & Kraaijeveld, 1997). Om de onderzoeksresultaten niet te beïnvloeden was het van belang dat proefpersonen de tekstfragmenten nog niet eerder gelezen hadden.

2.1.1 Pre-test

Om de haalbaarheid van het experiment te waarborgen werd een pre-test uitgevoerd. Hierin werd bepaald of het voor proefpersonen haalbaar zou zijn om binnen twee lesuren twee tekstfragmenten te lezen en daarbij vragen te beantwoorden. Aan de pre-test deden drie proefpersonen mee. Twee proefpersonen waren man en één proefpersoon was vrouw. De leeftijd van proefpersonen varieerde tussen 15 en 21 jaar ($M = 17.00$ $SD = 3.46$). Twee proefpersonen zaten op het vwo (leerjaar 3 en leerjaar 4) en één proefpersoon deed hbo. Iedere proefpersoon kreeg een andere versie aangeboden. Gemiddeld deden proefpersonen 16 minuten over het lezen van beide tekstfragmenten en het invullen van de vragenlijst ($SD = 2.0$).

Proefpersonen vulden de vragenlijst thuis in. De onderzoeker was daarbij niet persoonlijk aanwezig. Na afname van het onderzoek heeft de onderzoeker telefonisch contact gehad met alle proefpersonen om te verifiëren hoe zij het experiment ervaren hadden. Uit deze gesprekken bleek dat het voor proefpersonen realistisch was om twee fragmenten te lezen en daarover vragen te beantwoorden. Alle proefpersonen gaven aan dat zij na het lezen van het eerste tekstfragment voldoende concentratie hadden om ook het tweede tekstfragment te lezen. Dit gaf de onderzoeker voldoende zekerheid om het onderzoek officieel uit te voeren op de middelbare school.

2.2 Proefpersonen

In totaal hebben 95 proefpersonen vrijwillig deelgenomen aan het experiment. Proefpersonen die deelnamen waren middelbare scholieren. Alle proefpersonen waren afkomstig van dezelfde middelbare school in Nijmegen, namelijk de Nijmeegse Scholengemeenschap Groenewoud (NSG). De proefpersonen waren vierde- en vijfdejaars vwo-leerlingen. In totaal hebben twee vierdejaars klassen en twee vijfdejaars klassen meegedaan aan het experiment. Er werd expliciet gekozen om vierde- en vijfdejaars scholieren als proefpersonen voor het experiment te gebruiken omdat zij minstens drie literaire werken vóór 1880 moeten lezen en daarmee dus in aanraking komen met Middelnederlandse letterkunde (Slings, 2000). Een criterium waaraan proefpersonen moesten voldoen was dat zij beide tekstfragmenten uit *Walewein ende Keye* nog niet eerder hadden gelezen. Om dit te kunnen toetsen werd een controlevraag gesteld: *‘Ik heb bovenstaande fragmenten uit Walewein ende Keye al eens eerder gelezen.’* Proefpersonen moesten deze vraag met ‘ja’ of ‘nee’ beantwoorden. Wanneer proefpersonen het verhaal al kenden was de kans groter dat zij sneller narratief betrokken zouden zijn wat de onderzoeksresultaten mogelijk had kunnen beïnvloeden. Uiteindelijk is om die reden één proefpersoon uitgesloten om nog verder mee te doen aan het onderzoek.

De leeftijd van proefpersonen varieerde tussen 15 en 18 jaar ($M = 16.10$, $SD = 0.87$). Uit een eenweg variantie-analyse van Presentatiewijze op Leeftijd bleek geen significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) < 1$, $p = .951$). Er is gestreefd naar een eerlijke man-vrouwverdeling, maar er deden meer vrouwen mee aan het onderzoek dan mannen. Uiteindelijk hebben 28 mannen (29,8%) en 66 vrouwen (70,2%) meegedaan aan het experiment. Uit de χ^2 -toets tussen Presentatiewijze en Geslacht bleek geen significant verband te bestaan ($\chi^2(2) = 0.076$, $p = .963$). Er bleken 8 proefpersonen (8,5%) dyslectisch te zijn. Uit de χ^2 -toets tussen Versie en Dyslexie bleek geen significant verband te bestaan ($\chi^2(2) = 1.32$, $p = .518$).

Het opleidingsniveau van alle proefpersonen was vwo. Van alle proefpersonen zaten 49 leerlingen (52,1%) in het vierde leerjaar en 45 leerlingen (47,9%) in het vijfde leerjaar. Uit de χ^2 -toets tussen Presentatiewijze en Leerjaar bleek geen significant verband te bestaan ($\chi^2 (2) = 0.61, p = .736$). Proefpersonen waren onderverdeeld in vijf profielkeuzes. In totaal hadden 14 proefpersonen (14,9%) een natuur & techniek profiel, 20 proefpersonen (21,3%) hadden een natuur & gezondheid profiel, 18 proefpersonen (19,1%) hadden een economie & maatschappij profiel, 11 proefpersonen (11,7%) hadden een cultuur & maatschappij profiel en 31 proefpersonen (33%) hadden een combinatieprofiel van natuur & techniek en natuur & gezondheid. Uit de χ^2 -toets tussen Presentatiewijze en Profielkeuze bleek geen significant verband te bestaan ($\chi^2 (10) = 9.83, p = .450$). In totaal hadden 5 proefpersonen (5,3%) een andere nationaliteit dan Nederlands. Uit de χ^2 -toets tussen Presentatiewijze en Nationaliteit bleek geen significant verband te bestaan ($\chi^2 (2) = 0.47, p = .791$).

Ook werd aan proefpersonen gevraagd of zij het vak geschiedenis volgden en of zij daar stof uit de middeleeuwen behandelden. In totaal volgden 36 proefpersonen (38,3%) het vak geschiedenis. Uit de χ^2 -toets tussen Presentatiewijze en Vak bleek geen significant verband te bestaan ($\chi^2 (2) = 1.11, p = .574$). Van deze groep behandelden 29 proefpersonen (80,6%) stof uit de middeleeuwen. Uit de χ^2 -toets tussen Versie en Stof bleek geen significant verband te bestaan ($\chi^2 (2) = 0.48, p = .788$).

Ook werd aan proefpersonen gevraagd hoe groot hun interesse in de middeleeuwen was, of zij graag boeken lezen en of zij graag middeleeuwse verhalen lezen. Dit werd gevraagd aan de hand van een 7-punts-Likert-schaal (1 = 'Helemaal oneens, 7 = 'Helemaal eens'). Uit een eenweg variantie-analyse van Presentatiewijze op Interesse middeleeuwen bleek geen significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F (2, 91) = 2.10, p = .129$). Proefpersonen bleken een lage interesse in de middeleeuwen te hebben ($M = 2.81 SD = 1.50$). Uit een eenweg variantie-analyse van Presentatiewijze op Lezen boeken bleek geen significant hoofdeffect van

Presentatiewijze ($F(2, 91) < 1, p = .765$). Proefpersonen lazen relatief graag boeken ($M = 4.60$ $SD = 1.88$). Uit een eenweg variantie-analyse van Presentatiewijze op Lezen middeleeuwse verhalen bleek geen significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) < 1, p = .393$). De interesse van proefpersonen in het lezen van middeleeuwse verhalen was laag ($M = 1.71$ $SD = 1.10$).

2.3 Onderzoeksontwerp

In het experiment werd gebruik gemaakt van een 3×2 ontwerp (Presentatiewijze: Nederlands, Middelnederlands, Middelnederlands met Nederlands in de kantlijn) x 2 ontwerp (Tekstfragment: fragment 1, fragment 2). Tekstfragment is een binnenproefpersoonfactor omdat alle proefpersonen die deelnamen aan het experiment aan dezelfde twee manipulaties van teksten werden blootgesteld, namelijk een tekst waarin een romantisch thema centraal stond en een tekst waar een gewelddadig fragment in voorkwam. Presentatiewijze is een tussenproefpersoonfactor omdat iedere proefpersoon die deelnam aan het experiment aan slechts één niveau van de onafhankelijke variabele werd blootgesteld, namelijk Nederlands, Middelnederlands of Middelnederlands met Nederlands in de kantlijn.

2.4 Instrumentatie

De afhankelijke variabelen in het experiment waren transportatie, leesplezier, identificatie, narratief begrip, aandachtfocus en beoordeling taal (begrip en waarderen). Deze variabelen werden gebruikt om te meten in hoeverre de verschillende presentatiewijzen effect hadden op de narratieve betrokkenheid van leerlingen bij de tekstfragmenten. In beide tekstfragmenten werden de zes afhankelijke variabelen op eenzelfde manier gemeten. Dit gebeurde aan de hand van een 7-punts-Likert-schaal (1 = 'Helemaal oneens, 7 = 'Helemaal eens') waarin totaal 28 items werden meegenomen. Er werd in dit onderzoek expliciet voor een 7-punts-Likert-schaal

gekozen omdat deze schaal de hoogste betrouwbaarheid heeft (Colman, Morris & Preston, 1997).

Transportatie werd gemeten aan de hand van de transportatieschaal van Green en Brock (2000) bestaande uit 11 items: “Tijdens het lezen kon ik mij de gebeurtenissen in het verhaal gemakkelijk voorstellen”, “Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen”, “Ik kon mezelf verplaatsen in de gebeurtenissen die in het verhaal worden beschreven”, “Ik was tijdens het lezen mentaal betrokken bij het verhaal”, “Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten”, “Ik wilde weten hoe het verhaal afliep”, “Het verhaal greep me emotioneel aan”, “Ik merkte dat ik nadacht over manieren waarop het verhaal anders had kunnen eindigen”, “Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af”, “De gebeurtenissen in het verhaal zijn relevant voor mijn dagelijkse leven” en “De gebeurtenissen in het verhaal hebben mijn leven veranderd”. De betrouwbaarheid van transportatie bestaande uit 22 items was zwak: $\alpha = .61$. Om de betrouwbaarheid van de transportatieschaal te verhogen en daarmee de kwaliteit van de vragenlijst te verbeteren, werden een aantal items van de oorspronkelijke transportatieschaal verwijderd. Het ging om de volgende drie items: “Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen”, “Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten” en “Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af”. Omdat de drie items in het experiment twee keer bevraagd werden, namelijk in tekstfragment 1 en in tekstfragment 2, werden in totaal zes items verwijderd. Na het verwijderen van desbetreffende items was de betrouwbaarheid van transportatie bestaande uit zestien items goed: $\alpha = .88$.

Leesplezier werd gemeten aan de hand van twee items: “Ik heb genoten van het verhaal.” (Busselle en Bilandzic (2009) en “Ik vond het verhaal boeiend.”, gebaseerd op Hornikx en Hof (2008). De betrouwbaarheid van leesplezier bestaande uit vier items was uitstekend: $\alpha = .95$.

Identificatie werd gemeten aan de hand van de Identificatieschaal zoals Cohen (2001) deze in zijn onderzoek heeft gebruikt, bestaande uit 10 items: “Tijdens het lezen voelde het alsof ik deel uit maakte van het verhaal”, “Tijdens het lezen vergat ik mezelf en was ik volledig in de wereld van het verhaal”, “Ik was in staat om de gebeurtenissen in het verhaal te begrijpen net zoals de personages uit het verhaal deze begrepen”, “Ik heb een duidelijk beeld van de personages”, “Ik begreep waarom de personages bepaalde acties ondernamen”, “Tijdens het lezen voelde ik de emoties van de personages”, “Tijdens het lezen voelde het alsof ik in het hoofd van de personages kon kruipen”, “Op belangrijke momenten in het verhaal voelde ik precies wat de personages doormaakten”, “Tijdens het lezen van het verhaal wilde ik dat de personages hun doelen zouden bereiken” en “Wanneer een personage succesvol was voelde ik me blij, maar wanneer een personage faalde voelde ik me verdrietig”. De betrouwbaarheid van identificatie bestaande uit twintig items was uitstekend: $\alpha = .95$.

Narratief begrip werd gemeten aan de hand van de Betrokkenheidsschaal van Busselle en Bilandzic (2009) bestaande uit 3 items: “Ik kon soms moeilijk begrijpen waar het verhaal over ging”, “Ik vond het lastig om de personages te begrijpen” en “Ik kon soms de draad van het verhaal moeilijk volgen”. De betrouwbaarheid van narratief begrip bestaande uit zes items was uitstekend: $\alpha = .97$. Aandachtfocus werd ook gemeten aan de hand van de Betrokkenheidsschaal van Busselle en Bilandzic (2009) bestaande uit 2 items: “Tijdens het lezen merkte ik dat ik aan andere dingen dacht” en “Ik vond het moeilijk om mijn gedachten bij het verhaal te houden”. De betrouwbaarheid van aandachtfocus bestaande uit vier items was uitstekend: $\alpha = .94$.

Begrijpelijkheid van de taal werd gemeten met een 7-punts-schaal bestaande uit één item: “moeilijk – makkelijk”. Ook waardering van de taal werd gemeten met een 7-punts-schaal bestaande uit één item: “lelijk – mooi”. Beide items zijn afkomstig uit Hornikx en Starren

(2006). De betrouwbaarheid van begrip en waardenen bestaande uit vier items was acceptabel: $\alpha = .70$.

Bovendien werd aan proefpersonen gevraagd in hoeverre zij de tekst gelezen hadden. Dit werd wederom gedaan aan de hand van een 7-punts-schaal waarin bij de Nederlandse versie en de Middelnederlandse versie, slechts één item werd opgenomen: “Ik heb de tekst:” (1 = ‘Helemaal niet gelezen, 7 = ‘Helemaal gelezen’). Bij de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn, werden de items twee keer opgenomen: “Ik heb de Nederlandse tekst gelezen” en “Ik heb de Middelnederlandse tekst gelezen” (1 = ‘Helemaal niet gelezen, 7 = ‘Helemaal gelezen’).

Tot slot werd aan proefpersonen aan het einde van de vragenlijst een aantal algemene vragen gesteld zoals hun interesse in de middeleeuwen, of zij het vak geschiedenis volgen en of zij daar stof uit de middeleeuwen behandelen, of zij graag boeken lezen en of zij graag middeleeuwse verhalen lezen. Ook werden demografische gegevens van proefpersonen verzameld door hen een aantal vragen te laten invullen over hun leeftijd, geslacht, nationaliteit, leerjaar, profielkeuze, dyslexie en hoe lang zij erover gedaan hebben om de vragenlijst in te vullen.

2.5 Procedure

De onderzoeker heeft voorafgaand aan het experiment contact opgenomen met het bestuur van de Nijmeegse Scholengemeenschap Groenewoud om toestemming te vragen. Na goedkeuring heeft de onderzoeker verder contact gehad met de sectie Nederlands om de gang van zaken rondom het onderzoek te bespreken. Twee docenten Nederlands wilden uiteindelijk hun medewerking verlenen aan het onderzoek. Zij stelden twee vijf vwo- en twee vier vwo-klassen beschikbaar. Alle proefpersonen werden twee weken voordat het onderzoek plaatsvond, door hun docenten Nederlands benaderd om mee te doen. Proefpersonen hadden vrijwillig de keuze om hun medewerking aan het onderzoek wel, of niet te verlenen.

De uitvoering van het experiment vond plaats in het klaslokaal tijdens twee lesuren (80 minuten) Nederlands. Voorafgaand aan het experiment heeft de onderzoeker zichzelf voorgesteld en klassikaal uitleg gegeven over de procedure rondom het onderzoek. Aan de proefpersonen werd verteld dat zij twee korte verhalen zouden lezen en daarover een aantal vragen zouden beantwoorden. De onderzoeker heeft daarbij niets over het daadwerkelijke doel verteld. De onderzoeker bleef tijdens de afname persoonlijk aanwezig in het klaslokaal om zodoende de kans te verkleinen dat proefpersonen de vragenlijst onnauwkeurig zouden invullen, of halverwege het onderzoek zouden stoppen. Proefpersonen hebben de vragenlijsten op papier ingevuld waarbij iedere proefpersoon willekeurig een versie kreeg toegewezen. De procedure was voor iedere proefpersoon hetzelfde. Proefpersonen konden op ieder moment ervoor kiezen om te stoppen. Proefpersonen lazen voordat zij begonnen aan de vragenlijst een korte introductie waarin stond aangegeven hoe het onderzoek te werk ging en wat zij konden verwachten. De introductietekst is opgenomen in de bijlage.

De gemiddelde afname van het experiment duurde zeventien minuten ($SD = 3.64$). Enkele proefpersonen hadden de vragenlijst na tien minuten al ingevuld en één proefpersoon was 29 minuten bezig. Uit een eenweg variantie-analyse van Presentatiewijze op Tijdsduur bleek geen significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 1.07, p = .347$). Tegen de verwachting in bleek dat de verschillen tussen de drie versies niet van invloed was op de tijdsduur. De verwachting was dat proefpersonen met de Nederlandse versie significant lager zouden scoren in tijd in vergelijking met de twee andere versies, maar dit was niet het geval.

Na afloop van het experiment heeft de onderzoeker het daadwerkelijke doel van het onderzoek nader toegelicht. Tevens was er voor proefpersonen ruimte om vragen te stellen. Ook kregen alle proefpersonen als dank voor hun medewerking een balpen aangeboden namens de Radboud Universiteit.

2.6 Statistische toetsing

Met χ^2 -toetsen werd getoetst of er een verband was tussen presentatiewijze en verschillende demografische variabelen (geslacht, dyslexie, nationaliteit, leerjaar, profielkeuze, vak en stof). Om de verschillen tussen presentatiewijze (versie 1, versie 2, versie 3), leeftijd en tijdsduur te onderzoeken, werd een eenweg variantie-analyse uitgevoerd met een Bonferroni correctie.

Om te kunnen toetsen wat het effect is van presentatiewijze op de vijf afhankelijke variabelen (transportatie, leesplezier, identificatie, narratief begrip en aandachtfocus), werd een tweeweg variantie-analyse uitgevoerd met herhaalde metingen met tekstfragment als binnenproefpersoonfactor en presentatiewijze als tussenproefpersoonfactor. Deze zelfde tweeweg variantie-analyse werd ook uitgevoerd om het effect te kunnen meten van de presentatiewijze op de beoordeling van de taal in termen van ‘begrijpen’ en ‘waarderen’.

Om te toetsen in hoeverre proefpersonen de tekst daadwerkelijk gelezen hadden en in hoeverre proefpersonen met een combinatieversie (Middelnederlands met Nederlands in de kantlijn) de Nederlandse of Middelnederlandse tekst gelezen hadden, werd een Paired samples t-test uitgevoerd en een tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor tekstfragment als binnenproefpersoonfactor en presentatiewijze als tussenproefpersoonfactor.

De invloed van de moeilijkheid van de taal op de vijf afhankelijke variabelen: transportatie, identificatie, leesplezier, narratief begrip en aandachtfocus, werd gemeten aan de hand van een enkelvoudige regressie-analyse.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het experiment beschreven. Allereerst worden de tweeweg variantieanalyses beschreven met herhaalde metingen voor transportatie, identificatie, leesplezier, narratief begrip, aandachtfocus en beoordeling taal (begrip en waarderen). Vervolgens wordt de tweeweg variantieanalyse beschreven met herhaalde metingen voor tekst

gelezen. Tot slot worden de resultaten beschreven van de regressie-analyse die de invloed van moeilijkheid toetst op de vijf afhankelijke variabelen transportatie, identificatie, leesplezier, narratief begrip en aandachtfocus.

3.1 Transportatie, leesplezier en identificatie

In deze paragraaf zijn de onderzoeksresultaten van drie dimensies van narratieve betrokkenheid weergegeven (transportatie, identificatie en leesplezier) met tekstfragment als binnenproefpersoonfactor en presentatiewijze als tussenproefpersoonfactor. In tabel 1 zijn de gemiddeldes weergegeven van de drie afhankelijke variabelen per presentatiewijze (Nederlands, Middelnederlands en combinatie) en per tekstfragment (romantiek en geweld).

Tabel 1. De gemiddeldes en standaardafwijkingen van transportatie, identificatie en leesplezier (1 = zeer lage score: lage transportatie, laag leesplezier, lage identificatie, 7 = zeer hoge score: hoge transportatie, hoog leesplezier, hoge identificatie).

Narratieve betrokkenheid		Transportatie			Leesplezier			Identificatie		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>
Nederlands		3.30	0.49	30	4.29	1.32	30	3.81	1.02	30
	Romantiek	3.39	0.51	30	4.27	1.51	30	3.83	1.05	30
	Geweld	3.20	0.56	30	4.32	1.34	30	3.79	1.10	30
Middelnederlands		2.60	0.59	32	2.13	0.79	32	2.11	0.79	32
	Romantiek	2.51	0.59	32	2.09	1.10	32	2.00	0.77	32
	Geweld	2.69	0.68	32	2.17	1.18	32	2.22	0.89	32
Combinatie		3.44	0.54	32	4.56	1.19	32	3.70	0.99	32
	Romantiek	3.58	0.54	32	4.36	1.28	32	3.71	1.14	32
	Geweld	3.30	0.65	32	4.77	1.28	32	3.69	0.98	32
Fragment totaal										
	Romantiek	3.15	0.72	94	3.56	1.67	94	3.17	1.30	94
	Geweld	3.06	0.68	94	3.74	1.70	94	3.22	1.22	94

3.1.1 Transportatie

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Transportatie met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 22.29, p < .001$). Proefpersonen bij de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($M = 3.44, SD = 0.54$) en bij de Nederlandse versie ($M = 3.30, SD = 0.49$) waren meer getransporteerd in het verhaal dan proefpersonen die een Middelnederlandse versie lazen (p 's $< .001$, Bonferroni-correctie; $M = 2.60, SD = 0.59$). Transportatie verschilde niet tussen de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn en de Nederlandse versie ($p = .979$, Bonferroni-correctie). Er werd geen significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 91) = 3.53, p = .064$). Wel bleek er een significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) = 8.13, p = .001$).

Het verschil tussen de twee tekstfragmenten bleek op te treden voor proefpersonen met een Nederlandse versie ($F(1, 29) = 4.71, p = .038$): bij het romantische tekstfragment ($M = 3.39, SD = 0.51$) waren proefpersonen meer getransporteerd in het verhaal dan bij het gewelddadige tekstfragment ($M = 3.20, SD = 0.56$). Ook bleek een verschil op te treden tussen de twee tekstfragmenten voor proefpersonen met een Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($F(1, 31) = 8.81, p = .006$): proefpersonen waren meer getransporteerd bij het romantische tekstfragment ($M = 3.58, SD = 0.54$) dan bij het gewelddadige tekstfragment ($M = 3.30, SD = 0.65$). Ook bleek er een effect voor proefpersonen met een Middelnederlandse versie ($F(1, 31) = 5.38, p = .027$): proefpersonen waren meer getransporteerd in het gewelddadige tekstfragment ($M = 2.69, SD = 0.68$) dan bij het romantische tekstfragment ($M = 2.51, SD = 0.59$). De gemiddeldes en standaardafwijkingen van het significante interactie-effect zijn weergegeven in tabel 3.

3.1.2 Leesplezier

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Leesplezier met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 39.35, p < .001$). Proefpersonen ervaarden bij de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($M = 4.56, SD = 1.19$) en bij de Nederlandse versie ($M = 4.29, SD = 1.32$) meer leesplezier dan bij de Middelnederlandse versie (p 's $< .001$, Bonferroni-correctie; $M = 2.13, SD = 1.07$). Leesplezier verschilde niet tussen de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn en de Nederlandse versie ($p = 1.00$, Bonferroni-correctie). Er werd geen significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 91) = 3.37, p = .070$). Ook bleek er geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) = 1.40, p = .252$).

3.1.3 Identificatie

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Identificatie met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(1, 91) = 32.58, p < .001$). Proefpersonen konden zich bij de Nederlandse versie ($M = 3.81, SD = 1.02$) en bij de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($M = 3.70, SD = 0.99$) meer identificeren met de personages uit het verhaal dan proefpersonen met een Middelnederlandse versie (p 's $< .001$, Bonferroni-correctie; $M = 2.11, SD = 0.79$). Identificatie verschilde niet tussen de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn en de Nederlandse versie ($p = 1.00$, Bonferroni-correctie). Er werd geen significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 91) = 0.65, p = .421$). Ook bleek er geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) = 1.55, p = .218$).

3.2 Narratieve betrokkenheid: narratief begrip en aandachtfocus

In deze paragraaf zijn de onderzoeksresultaten van twee dimensies van narratieve betrokkenheid weergegeven: narratief begrip en aandachtfocus met tekstfragment als binnenproefpersoonfactor en presentatiewijze als tussenproefpersoonfactor. In tabel 2 zijn de gemiddeldes weergegeven van de twee afhankelijke variabelen per presentatiewijze (Nederlands, Middelnederlands en combinatie) en per tekstfragment (romantiek en geweld).

Tabel 2. De gemiddeldes en standaardafwijkingen van narratief begrip en aandachtfocus (1 = zeer lage score: laag narratief begrip, lage aandachtfocus, 7 = zeer hoge score: hoog narratief begrip, hoge aandachtfocus).

Narratieve betrokkenheid		Narratief begrip			Aandachtfocus		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>
Nederlands		5.54	0.93	30	4.43	1.58	30
	Romantiek	5.30	1.19	30	4.60	2.16	30
	Geweld	5.78	0.97	30	4.27	1.96	30
Middelnederlands		1.98	0.99	32	3.25	1.73	32
	Romantiek	1.84	0.90	32	3.36	1.95	32
	Geweld	2.13	1.28	32	3.14	2.08	32
Combinatie		5.55	1.29	32	4.40	1.58	32
	Romantiek	5.52	1.24	32	4.69	1.95	32
	Geweld	5.57	1.49	32	4.11	1.80	32
Fragment totaal							
	Romantiek	4.20	2.03	94	4.21	2.09	94
	Geweld	4.47	2.11	94	3.83	2.00	94

3.2.1 Narratief begrip

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Narratief begrip met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 113.94, p < .001$). Proefpersonen met een Middelnederlandse

versie met Nederlands in de kantlijn ($M = 5.55$, $SD = 1.29$) en met een Nederlandse versie ($M = 5.54$, $SD = 0.93$) begrepen de gebeurtenissen in het verhaal beter, dan proefpersonen die een Middelnederlandse versie lazen (p 's = .016, Bonferroni-correctie; $M = 1.98$, $SD = 0.99$). Narratief begrip verschilde niet tussen de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn en de Nederlandse versie ($p = 1.00$, Bonferroni-correctie). Er werd ook een significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 91) = 6.57$, $p = .021$). Proefpersonen begrepen de gebeurtenissen in het gewelddadige tekstfragment ($M = 4.47$, $SD = 2.11$) beter dan in het romantische tekstfragment ($M = 4.20$, $SD = 2.03$). Er bleek geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) = 1.35$, $p = .265$).

3.2.2 Aandachtfocus

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Aandachtfocus met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 5.38$, $p < .006$). Proefpersonen met een Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($M = 4.43$, $SD = 1.58$) en met een Nederlandse versie ($M = 4.40$, $SD = 1.58$) hadden meer aandacht voor het verhaal, dan proefpersonen met een Middelnederlandse versie (p 's < .001, Bonferroni-correctie; $M = 3.25$, $SD = 1.73$). Aandachtfocus verschilde niet tussen de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn en de Nederlandse versie ($p = 1.00$, Bonferroni-correctie). Er werd geen significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 91) = 2.61$, $p = .110$). Er bleek ook geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) < 1$, $p = .811$).

3.3 Beoordeling taal: begrip en waarderen

In deze paragraaf zijn de onderzoeksresultaten weergegeven van: beoordeling taal (begrip en waarderen) met tekstfragment als binnenproefpersoonfactor en presentatiewijze als tussenproefpersoonfactor. In tabel 3 zijn de gemiddeldes weergegeven van begrip en waarderen

per presentatiewijze (Nederlands, Middelnederlands en combinatie) en per tekstfragment (romantiek en geweld).

Tabel 3. De gemiddeldes en standaardafwijkingen van begrip en waardering (1 = zeer hoge score: hoge begrijpelijkheid, hoge waardering, 7 = zeer lage score: lage begrijpelijkheid, lage waardering).

Beoordeling taal		Begrip			Waarderen		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>
Nederlands		2.98	1.38	30	3.68	1.29	30
	Romantiek	3.10	1.42	30	3.74	1.37	30
	Geweld	2.84	1.59	30	3.61	1.50	30
Middelnederlands		6.20	0.82	32	4.18	1.61	32
	Romantiek	6.25	0.84	32	4.21	1.68	32
	Geweld	6.16	1.05	32	4.13	1.60	32
Combinatie		3.47	1.38	32	3.86	1.10	32
	Romantiek	3.88	1.77	32	3.90	1.43	32
	Geweld	3.06	1.50	32	3.81	1.42	32
Fragment totaal							
	Romantiek	4.44	1.94	94	4.04	1.44	94
	Geweld	4.05	2.06	94	4.15	1.43	94

3.3.1 Begrip

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Begrijpen met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 63.88, p < .001$). Proefpersonen met een Middelnederlandse versie ($p's < .001$, Bonferroni-correctie; $M = 6.20, SD = 0.82$) vonden de taal waarin het tekstfragment geschreven was moeilijker dan proefpersonen met een Nederlandse versie ($M = 2.98, SD = 1.38$) en Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($M = 3.47, SD = 1.38$). Het beoordelen

van de taal op begripelijkheid verschilde niet tussen de Nederlandse versie en de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn en ($p = .361$, Bonferroni-correctie). Ook bleek er een significant hoofdeffect van Tekstfragment ($F(1, 91) = 6.89, p = .010$). De taal bij het romantische tekstfragment ($M = 4.44, SD = 1.94$) werd als moeilijker beoordeeld dan bij het gewelddadige tekstfragment ($M = 4.05, SD = 2.06$). Er bleek geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) = 2.35, p = .101$).

3.3.2 Waarderen

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Waardering met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek geen significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 1.10, p = .337$). Ook werd geen significant hoofdeffect gevonden van Tekstfragment ($F(1, 91) = 1.27, p = .263$). Er bleek ook geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) = .019, p = .981$).

3.4 De invloed van moeilijkheid op narratieve betrokkenheid

Om te toetsen wat de invloed is van de moeilijkheid van de taal op de vijf dimensies van narratieve betrokkenheid: transportatie, identificatie, leesplezier, narratief begrip en aandachtfocus, werd een regressie uitgevoerd. De resultaten van de regressie-analyse zijn weergegeven per dimensie.

3.4.1 Transportatie

Uit een enkelvoudige regressie bleek dat Transportatie voor 36% te verklaren was door de ingebrachte variabele Moeilijkheid ($F(1, 92) = 53.09, p < .001$). De moeilijkheid van de taal bleek een significante voorspeller voor transportatie ($\beta = -.61, p < .001$). Wanneer proefpersonen de taal moeilijk vonden, waren zij minder getransporteerd in het verhaal. Als de moeilijkheid van de taal met 1 toenam, nam de mate van transportatie met -.61 af. Zie tabel 4.

Tabel 4. Regressie-analyse voor moeilijkheid als voorspeller voor transportatie ($n = 94$).

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Intercept	4.13	.19	
Moeilijkheid	-.30	.04	-.61***
R^2	.36		
<i>F</i>	53.09		

*** $p < .001$

3.4.2 Leesplezier

Uit een enkelvoudige regressie bleek dat Leesplezier voor 47% te verklaren was door de ingebrachte variabele Moeilijkheid ($F(1, 92) = 82.73, p < .001$). De moeilijkheid van de taal bleek een significante voorspeller voor leesplezier ($\beta = -.69, p < .001$). Wanneer proefpersonen de taal moeilijk vonden, ervoeren zij minder leesplezier bij het verhaal. Als de moeilijkheid van de taal met 1 toenam, nam de mate van leesplezier met -.69 af. Zie tabel 5.

Tabel 5. Regressie-analyse voor moeilijkheid als voorspeller voor leesplezier ($n = 94$).

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Intercept	6.18	.30	
Moeilijkheid	-.60	.07	-.69***
R^2	.47		
<i>F</i>	82.73		

*** $p < .001$

3.4.3 Identificatie

Uit een enkelvoudige regressie bleek dat Identificatie voor 40% te verklaren was door de ingebrachte variabele Moeilijkheid ($F(1, 92) = 62.52, p < .001$). De moeilijkheid van de taal bleek een significante voorspeller voor identificatie ($\beta = -.64, p < .001$). Wanneer proefpersonen de taal moeilijk vonden identificeerden zij zich minder met personages uit het verhaal. Als de moeilijkheid van de taal met 1 toenam, nam de mate van identificatie met -.64 af. Zie tabel 6.

Tabel 6. Regressie-analyse voor moeilijkheid als voorspeller voor identificatie ($n = 94$).

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Intercept	4.95	.24	
Moeilijkheid	-.41	.05	-.64***
R^2	.40		
F	62.52		

*** $p < .001$

3.4.4 Narratief begrip

Uit een enkelvoudige regressie bleek dat Narratief begrip voor 59% te verklaren was door de ingebrachte variabele Moeilijkheid ($F(1, 92) = 133.50, p < .001$). De moeilijkheid van de taal bleek een significante voorspeller voor narratief begrip ($\beta = -.77, p < .001$). Wanneer proefpersonen de taal moeilijk vonden, begrepen zij het verhaal minder goed. Als de moeilijkheid van de taal met 1 toenam, nam het narratieve begrip met $-.77$ af. Zie tabel 7.

Tabel 7. Regressie-analyse voor moeilijkheid als voorspeller voor narratief begrip ($n = 94$).

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Intercept	7.84	.33	
Moeilijkheid	-.83	.07	-.77***
R^2	.59		
F	133.50		

*** $p < .001$

3.4.5 Aandachtfocus

Uit een enkelvoudige regressie bleek dat Aandachtfocus voor 37% te verklaren was door de ingebrachte variabele Moeilijkheid ($F(1, 92) = 54.65, p < .001$). De moeilijkheid van de taal bleek een significante voorspeller voor aandachtfocus ($\beta = -.61, p < .001$). Wanneer proefpersonen de taal moeilijk vonden, hadden zij minder aandacht voor het lezen van het verhaal. Als de moeilijkheid van de taal met 1 toenam, nam de aandachtfocus met $-.61$ af. Zie tabel 8.

Tabel 8. Regressie-analyse voor moeilijkheid als voorspeller voor aandachtfocus ($n = 94$).

Variabele	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Intercept	8.85	.40	
Moeilijkheid	-.63	.09	-.61***
R^2	.37		
F	54.65		

*** $p < .001$

3.5 Leesgedrag: Middelnederlands, Nederlands en combinatie

In deze paragraaf zijn de onderzoeksresultaten weergegeven van: Tekst gelezen met tekstfragment als binnenproefpersoonfactor en presentatiewijze als tussenproefpersoonfactor.

In tabel 9 zijn de gemiddeldes weergegeven van leesgedrag per presentatiewijze (Nederlands, Middelnederlands en combinatie) en per tekstfragment (romantiek en geweld).

Tabel 9. De gemiddeldes en standaardafwijkingen van leesgedrag (1 = zeer lage score: tekst wordt helemaal niet gelezen, 7 = zeer hoge score: tekst wordt helemaal gelezen).

Leesgedrag		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>
Nederlands		6.70	0.99	30
	Romantiek	6.70	0.99	30
	Geweld	6.70	0.99	30
Middelnederlands		5.84	1.28	32
	Romantiek	6.13	1.21	32
	Geweld	5.59	1.74	32
Combinatie		4.45	0.60	32
	Romantiek	4.59	0.68	32
	Geweld	4.30	0.66	32
Fragment totaal				
	Romantiek	5.97	1.32	94
	Geweld	5.51	1.56	94

3.5.1 *Nederlands, Middelnederlands en combinatie*

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Tekst gelezen met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(2, 91) = 40.79, p < .001$). Proefpersonen met een Nederlandse versie ($M = 6.70, SD = 0.99$) lazen de tekst vaker helemaal dan proefpersonen met een Middelnederlandse versie (p 's = .004, Bonferroni-correctie; $M = 5.84, SD = 1.28$) en proefpersonen met een Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($p < .001$, Bonferroni-correctie; $M = 4.45, SD = 0.60$). Er werd ook een significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 91) = 7.58, p = .007$). Proefpersonen lazen het verhaal bij het romantische tekstfragment ($M = 5.97, SD = 1.32$) vaker helemaal dan bij het gewelddadige tekstfragment ($M = 5.51, SD = 1.56$). Er bleek geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(2, 91) = 3.32, p = .104$).

3.5.2 *Combinatie conditie: Nederlands en Middelnederlands*

Proefpersonen met een Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn hadden twee leesmogelijkheden, namelijk het lezen van de Middelnederlandse tekst en het lezen van de Nederlandse tekst. Om te kunnen toetsen in hoeverre proefpersonen in deze conditie de Nederlandse en/of Middelnederlandse tekst gelezen hadden, werd een t -toets met afhankelijke waarnemingen uitgevoerd. Uit een t -toets voor Tekst gelezen bleek er een significant verschil te zijn tussen het lezen van de Nederlandse tekst en het lezen van de Middelnederlandse tekst van tekstfragment 1 ($t(93) = 6.55, p < .001$) en van tekstfragment 2 ($t(93) = 6.62, p < .001$). In het romantische tekstfragment werd de Nederlandse tekst ($M = 6.94, SD = 0.35$) vaker helemaal gelezen dan de Middelnederlandse tekst ($M = 2.25, SD = 1.30$). Ook in het gewelddadige tekstfragment werd de Nederlandse tekst ($M = 6.94, SD = 0.35$) vaker helemaal gelezen dan de Middelnederlandse tekst ($M = 1.66, SD = 1.29$). In tabel 10 zijn de gemiddeldes weergegeven

van de twee subdimensies van de combinatieversie (Nederlandse tekst, Middelnederlandse tekst) per tekstfragment (romantiek en geweld).

Tabel 10. De gemiddeldes en standaardafwijkingen van leesgedrag in de combinatieversie (1 = zeer lage score: tekst wordt helemaal niet gelezen, 7 = zeer hoge score: tekst wordt helemaal gelezen).

Leesgedrag: combinatieversie				
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>
Nederlandse tekst				
	Romantiek	6.94	0.35	32
	Geweld	6.94	0.35	32
Middelnederlandse tekst				
	Romantiek	2.25	1.30	32
	Geweld	1.66	1.29	32

3.5.3 Combinatie conditie vs. Nederlands en Middelnederlands

Omdat proefpersonen die een Middelnederlandse versie kregen toegewezen met Nederlands in de kantlijn twee leesmogelijkheden hadden, werd getoetst in hoeverre zij de Nederlandse tekst en Middelnederlandse tekst gelezen hadden in vergelijking met proefpersonen die een Nederlandse versie en Middelnederlandse versie hadden. Om beide vergelijkingen te kunnen maken werd twee keer een tweeweg variantie-analyse uitgevoerd met presentatiewijze als tussenproefpersoonfactor en tekstfragment als binnenproefpersoonfactor. Er werden telkens twee analyses gemaakt: het Nederlands van de combinatieversie werd vergeleken met de Nederlandse versie en het Middelnederlands van de combinatieversie werd vergeleken met de Middelnederlandse versie.

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Tekst gelezen Nederlands met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(1, 60) = 119.14, p < .001$). Proefpersonen die de Middelnederlandse versie hadden met Nederlands in de kantlijn ($M = 6.94, SD = 0.35$) lazen de

Nederlandse tekst vaker helemaal dan proefpersonen die de Nederlandse versie hadden ($M = 6.70$, $SD = 0.99$). Er werd ook een significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 60) = 8.25$, $p = .006$). Proefpersonen lazen de tekst vaker helemaal bij het romantische tekstfragment ($M = 5.61$, $SD = 1.35$) dan de tekst van het gewelddadige tekstfragment ($M = 5.46$, $SD = 1.47$). Tot slot bleek er een significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(1, 60) = 8.25$, $p = .006$). Het verschil tussen de twee Tekstfragmenten bleek alleen op te treden voor proefpersonen met een Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn ($F(1, 31) = 8.81$, $p = .006$): bij het romantische tekstfragment ($M = 4.59$, $SD = 0.68$) lazen proefpersonen het verhaal vaker helemaal dan bij het gewelddadige tekstfragment ($M = 4.30$, $SD = 0.66$). Er bleek geen verschil in het leesgedrag voor proefpersonen met de Nederlandse versie ($F(1, 31) = 8.81$).

Uit de tweeweg variantie-analyse met herhaalde metingen voor Tekst gelezen Middelnederlands met als factoren Presentatiewijze en Tekstfragment bleek een significant hoofdeffect van Presentatiewijze ($F(1, 62) = 32.01$, $p < .001$). Proefpersonen met de Middelnederlandse versie ($M = 5.84$, $SD = 1.28$) lazen de Middelnederlandse tekst vaker helemaal dan proefpersonen die de Middelnederlandse versie hadden met Nederlands in de kantlijn ($M = 1.95$, $SD = 1.29$). Er werd ook een significant hoofdeffect voor Tekstfragment gevonden ($F(1, 62) = 7.92$, $p = .007$). Proefpersonen lazen de tekst vaker helemaal bij het romantische tekstfragment ($M = 5.36$, $SD = 1.24$) dan de tekst van het gewelddadige tekstfragment ($M = 4.95$, $SD = 1.46$). Er bleek geen significant interactie-effect tussen Presentatiewijze en Tekstfragment ($F(1, 62) = 0.63$, $p = .634$).

4. Conclusie en discussie

Het doel van de huidige studie was om na te gaan in hoeverre de verschillende presentatievormen van invloed zijn op de narratieve betrokkenheid van leerlingen bij een

middeleeuws verhaal. In deze paragraaf worden de vijf onderzoeksvragen beantwoord en worden een aantal mogelijke verklaringen gegeven voor de gevonden resultaten. Ook worden de beperkingen van het huidige onderzoek besproken en worden aanbevelingen gedaan voor een mogelijk vervolgonderzoek. Tot slot wordt beschreven wat het onderzoek kan bijdragen aan de theorie en aan de praktijk.

4.1 Onderzoeksvraag 1 en 2: De invloed van presentatiewijze op narratieve betrokkenheid

Uit verschillende studies is gebleken dat transportatie (Green & Brock, 2000), leesplezier (Green et al., 2004), identificatie (De Graaf et al., 2009), narratief begrip en aandachtfocus (Busselle & Bilandzic, 2009) belangrijke mechanismen vormen van narratieve betrokkenheid. Vandaar dat deze vijf dimensies centraal stonden in dit onderzoek. Het hoofdidee van deze studie was dat verschillen in presentatiewijze (Middelnederlands, Nederlands, of Middelnederlands met Nederlands in de kantlijn) effect hebben op de mate waarin leerlingen narratief betrokken zijn bij een verhaal.

In verschillende studies werden de dimensies van narratieve betrokkenheid bewust gemanipuleerd met als doel daarmee te kunnen aantonen dat bepaalde factoren een negatief effect kunnen hebben op de mate waarin lezers narratief betrokken zijn bij een verhaal. In het onderzoek van Green en Brock (2000) naar de rol van transportatie op de overtuigingskracht van openbare verhalen, werd transportatie gemanipuleerd door lezers de instructie te geven om moeilijke woorden te identificeren. Hiermee kon worden aangetoond dat zeer getransporteerde lezers het lastiger vonden om taalfouten uit de tekst te halen, in tegenstelling tot minder getransporteerde lezers (Green & Brock, 2000). In het onderzoek van De Graaf et al. (2009), werden narratieve aanwezigheid en aandachtfocus gemanipuleerd door twee verstoringen aan te brengen. Dit gebeurde door proefpersonen een taak te laten uitvoeren waarbij zij inspanning moesten leveren en door het aanbrengen van taalfouten aan de tekst. De resultaten lieten zien

dat verstorende factoren een negatief effect hadden op de mate waarin lezers zich konden verplaatsen in het verhaal en aandacht konden hebben voor het verhaal (De Graaf et al., 2009).

In tegenstelling tot voorgaande studies van Green en Brock (2000) en De Graaf et al. (2009) waarin manipulaties opzettelijk werden aangebracht om een effect te kunnen aantonen, was de verstorende factor in de huidige studie een taal die in de werkelijkheid ook voorkomt, namelijk het Middelnederlands. Omdat mensen complexe informatie minder goed verwerken dan informatie die hen bekend voorkomt (Oppenheimer, 2006), was de verwachting dat lezers van een Middelnederlandse tekst minder getransporteerd waren, minder leesplezier ervaarden, een lagere identificatie met personages hadden, de gebeurtenissen in het verhaal minder begrepen en minder aandacht hadden voor het verhaal. Zoals verwacht, toonden de onderzoeksresultaten aan dat lezers van een Middelnederlandse tekst op alle dimensies van narratieve betrokkenheid lager scoorden dan lezers van een Nederlandse tekst en lezers van een Middelnederlandse tekst met Nederlands in de kantlijn.

De verwachting was dat lezers van een Nederlandse tekst een hogere mate van narratieve betrokkenheid zouden ervaren bij een verhaal, in tegenstelling tot lezers van een Middelnederlands verhaal. De reden hiervoor zou volgens Dewaele (2010) te maken hebben met het emotionele aspect dat lezers ervaren bij het spreken en lezen van hun moedertaal. Mensen vinden het namelijk gemakkelijker om meer emotie te voelen bij hun eigen moedertaal ten opzichte van een tweede taal die zij spreken (Dewaele, 2010). De onderzoeksresultaten tonen aan dat de Nederlandse versie heeft geleid tot meer narratieve betrokkenheid bij leerlingen in vergelijking met de Middelnederlandse versie. Desondanks was de narratieve betrokkenheid bij lezers van een Nederlands verhaal relatief laag. De betrokkenheid was gemiddeld genomen niet hoger dan 4 op een schaal van 1 tot en met 7.

Een reden voor de relatief lage narratieve betrokkenheid bij lezers van de Nederlandse tekst kan mogelijk verklaard worden door de manier waarop de tekstfragmenten werden

aangeboden. De zinnen werden namelijk steeds onder elkaar gepresenteerd, waarvan sommige zinnen zelfs over twee á drie regels verspreid waren. Aangezien deze presentatievorm niet overeenkomt met de verhaalvorm uit een boek, kan dit ertoe geleid hebben dat lezers tijdens het leesproces alsnog te veel onderbroken werden en daardoor minder narratief betrokken waren bij het verhaal. De wijze waarop lezers de Nederlandse tekst hebben verwerkt komt in grote lijnen overeen met de uitkomsten van het onderzoek van Green en Brock (2000) waarin proefpersonen woorden moesten identificeren die voor hen niet begrijpelijk waren. Deze instructie had als doel om de mate van transportatie te verminderen (Green & Brock, 2000). In de huidige studie zijn lezers van de Nederlandse tekst wellicht ook afgeleid geweest van de inhoud door de wijze waarop de tekst aan hen werd aangeboden. Hierdoor bestaat de kans dat zij in mindere mate narratief betrokken waren bij het verhaal zoals dat van tevoren wel werd verwacht.

De Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn kon mogelijk twee effecten hebben. Lezers zouden het switchen tussen taal en tekst afleidend kunnen vinden, wat een negatief effect zou hebben op de narratieve betrokkenheid (Slings, 2000). De versie zou bij lezers echter ook voor meer narratieve betrokkenheid kunnen zorgen omdat zij het Middelnederlands zouden kunnen associëren met de middeleeuwen waardoor zij meer opgaan in de verhaalwereld, maar het verhaal tegelijkertijd gemakkelijk kunnen volgen door de vertaling in de kantlijn (Slings, 2000). Uit de resultaten bleek dat de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn leidde tot meer narratieve betrokkenheid bij lezers in vergelijking met lezers die de Middelnederlandse versie lazen. Lezers waren namelijk evenveel betrokken bij het verhaal als lezers die een Nederlandse versie lazen. De Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn leidde echter niet tot meer betrokkenheid bij lezers dan lezers van de Nederlandse versie.

4.2 Onderzoeksvraag 3: De invloed van presentatiewijze op begrip en waardering

Uit het onderzoek van Hornikx en Starren (2006) naar de relatie tussen het waarderen en begrijpen van Frans in Nederlandse advertenties, bleek dat de moeilijkheid van een taal effect heeft op de begrijpelijkheid van de tekst en op de waardering van de tekst. Ditzelfde effect werd in het huidige onderzoek onderzocht. De resultaten van de huidige studie laten zien dat de taal waarin een verhaal geschreven is wel invloed heeft op de begrijpelijkheid van een tekst, maar niet op de waardering van een tekst. Lezers van een Middelnederlandse tekst begrepen de tekst aanzienlijk minder dan lezers van een Nederlandse tekst, of Middelnederlandse tekst met Nederlands in de kantlijn. Er bleef echter een effect uit van de complexiteit van taal voor het waarderen van de tekst. Lezers die een Middelnederlandse versie lazen waardeerden de tekst evenveel als lezers van de Nederlandse tekst en lezers van de Middelnederlandse tekst met Nederlands in de kantlijn. De resultaten van Hornikx en Starren (2006) komen daarmee niet volledig overeen met de resultaten van de huidige studie.

Het uitblijven van een effect van tekstversie op waardering van de taal kan mogelijk verklaard worden door de mogelijke samenhang tussen de Middelnederlandse taal en de middeleeuwse context van het verhaal (Slings, 2000). De associaties met de middeleeuwen, die lezers mogelijk ervaren hebben bij het lezen van de Middelnederlandse versie, kan mogelijk verklaard worden door de symbolische waarde die een taal uitdraagt (Hornikx, Van Meurs & Starren, 2005; Kelly-Holmes, 2000). Het blijkt namelijk dat vreemde talen over het algemeen positieve associaties teweegbrengen omdat dergelijke talen een symbolische betekenis kunnen uitdragen (Hornikx et al., 2005). Volgens Kelly-Holmes (2000) zouden ethno-culturele associaties ervoor zorgen dat lezers de taal waarin een tekst geschreven is, positief associëren met de boodschap die de tekst wil overbrengen. Het Middelnederlands in de huidige studie is voor leerlingen een vreemde taal. Het is daarom aannemelijk dat zij het Middelnederlands onbewust hoger hebben gewaardeerd omdat zij de taal positief associëren met de middeleeuwen

(Dasberg, 1981; Slings, 2000). Mogelijk zou het effect anders kunnen zijn wanneer lezers een verhaal lezen dat zich afspeelt in de huidige tijd, maar dat wel in het Middelnederlands geschreven is.

4.3 Onderzoeksvraag 4: De invloed van moeilijkheid op narratieve betrokkenheid

Een ander hoofdidee van deze studie was dat de moeilijkheid van een taal effect heeft op de narratieve betrokkenheid van lezers bij een verhaal. Uit verschillende studies is gebleken dat verstorende factoren een negatief kunnen hebben op de narratieve betrokkenheid bij een verhaal (De Graaf et al., 2009; Green & Brock, 2000; Oppenheimer, 2006).

De resultaten van de huidige studie tonen aan dat lezers van de Middelnederlandse tekst de taal als aanzienlijk moeilijker beoordeelden dan proefpersonen met een Nederlandse versie en Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn. Ook bleek dat wanneer de moeilijkheid van de taal toenam, dit effect had op de narratieve betrokkenheid bij lezers. Wanneer lezers de taal moeilijker vonden waren zij minder getransporteerd, ervaarden zij minder leesplezier, konden zij zich minder goed identificeren met personages, begrepen zij het verhaal minder goed en nam de aandacht om het verhaal te lezen af.

De huidige onderzoeksresultaten komen daarmee sterk overeen met De Graaf et al. (2009) die proefpersonen zinnen lieten selecteren tijdens het lezen, waardoor zij minder betrokken waren bij het verhaal. In de huidige studie waren proefpersonen die een Middelnederlandse tekst lazen ook minder betrokken bij het verhaal. Ook sluiten de resultaten aan bij Green en Brock (2000) die vonden dat, wanneer proefpersonen de instructie kregen om tijdens het lezen moeilijke woorden te identificeren, dit leidde tot minder transportatie. Dit komt overeen met de huidige studie waarin bleek dat lezers die een Middelnederlandse tekst lazen minder getransporteerd waren dan lezers van een Nederlandse tekst of Middelnederlandse tekst met Nederlands in de kantlijn. Bovendien werd in Oppenheimer (2006) de complexiteit van een

tekst gemanipuleerd door tekstlengte en lettertype. De resultaten van zijn onderzoek lieten zien dat wanneer de complexiteit van een tekst hoger was, proefpersonen het moeilijker vonden om de tekst te lezen dan wanneer de complexiteit van de tekst laag was (Oppenheimer, 2006). De resultaten van de huidige studie komen daarmee overeen met Oppenheimer (2006), omdat de Middelnederlandse tekst door lezers als complex werd ervaren waardoor zij de tekst moeilijker vonden om te lezen, wat effect had op hun narratieve betrokkenheid bij het verhaal.

Kortom, de huidige studie toont aan dat de moeilijkheid van een taal effect heeft op de manier waarop lezers informatie verwerken en narratief betrokken zijn bij een verhaal. Hoe moeilijker de taal van een verhaal is, hoe lastiger de informatie uit de tekst verwerkt kan worden, wat leidt tot een verminderde narratieve betrokkenheid.

4.4 Onderzoeksvraag 5: De invloed van presentatiewijze op leesgedrag

Omdat blijkt dat de moeilijkheid van een taal invloed heeft op de verwerking van informatie (De Graaf et al., 2009; Dragojevic et al., 2017; Dragojevic & Giles, 2016; Green & Brock, 2000; Oppenheim, 2006), was de verwachting binnen de huidige studie dat de moeilijkheid van het Middelnederlandse ervoor zou zorgen dat lezers de tekst niet helemaal zouden lezen. Een reden voor het niet helemaal lezen van een verhaal kan mogelijk verklaard worden door de mate waarin lezers gemotiveerd zijn (Schram, 2013). Wanneer lezers een lage betrokkenheid hebben bij een verhaal omdat zij de taal bijvoorbeeld te moeilijk vinden, leidt dit tot een verminderde intrinsieke motivatie om het verhaal te voltooien (Stalpers, 2006). Waar voorgaande studies zich bezighielden met het bewust manipuleren van versturende factoren zoals het aanbrengen van taalfouten (De Graaf et al., 2009), of het geven van instructies aan proefpersonen om moeilijke woorden te identificeren (Green & Brock, 2000), werd in de huidige studie onderzocht of de verschillen in presentatiewijze mogelijk ook effect kunnen hebben op het leesgedrag van leerlingen. De verwachting was dat lezers het Middelnederlands als een

moeilijke taal beschouwen, waardoor zij wellicht minder motivatie zouden hebben om de Middelnederlandse tekst helemaal te lezen. Lezers die een Nederlandse tekst lazen zouden de taal beter begrijpen en daardoor gemotiveerder zijn om de tekst helemaal te lezen.

De resultaten laten zien dat lezers met een Nederlandse tekst, het verhaal vaker helemaal lezen dan lezers met een Middelnederlandse tekst en lezers met een Middelnederlandse tekst met Nederlands in de kantlijn. Omdat de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn uit twee teksten bestond, namelijk een Middelnederlandse tekst en een Nederlandse tekst, werd onderzocht welke taal meer gelezen werd door lezers. De verwachting was dat zij vaker de voorkeur gaven voor het lezen van de Nederlandse tekst ten opzichte van de Middelnederlandse tekst. Zoals verwacht, lieten de resultaten voor beide tekstfragmenten zien dat de Nederlandse tekst aanzienlijk vaker werd gelezen dan de Middelnederlandse tekst. De Middelnederlandse tekst was voor lezers wellicht te moeilijk, waardoor zij de voorkeur gaven aan het overstappen naar de Nederlandse tekst (Oppenheimer, 2006). Maar ook kan motivatie een oorzaak zijn waarom lezers de Nederlandse tekst vaker helemaal lazen dan de Middelnederlandse tekst. Lezers vonden het Middelnederlands wellicht te moeilijk waardoor zij minder intrinsiek gemotiveerd waren om het verhaal uit te lezen (Schram, 2013; Stalpers, 2006).

4.5 Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek

Het belangrijkste effect dat de huidige studie heeft aangetoond, is dat het Middelnederlands voor lezers een verstorende factor is voor de narratieve betrokkenheid bij een middeleeuws verhaal. Leerlingen die een Nederlandse versie lazen bleken echter relatief laag te scoren op transportatie, leesplezier, identificatie, narratief begrip en aandachtfocus. Een verklaring voor de relatief lage score op betrokkenheid bij lezers van de Nederlandse versie kan mogelijk verklaard worden door de wijze waarop de tekst voor lezers werd aangeboden. De vorm waarin

de Nederlandse tekst werd aangeboden kwam namelijk niet overeen met de verhaalvorm uit een boek zoals leerlingen dat gewend zijn om te lezen. Deze reden komt overeen met Oppenheimer (2006), die verklaart dat tekstlengte invloed heeft op de begrijpelijkheid van een verhaal. Hoe langer de tekstlengte is, hoe complexer de tekst wordt ervaren en als moeilijker te interpreteren wordt beoordeeld (Oppenheimer, 2006). In de huidige studie leidde de vorm waarin de Nederlandse tekst werd gepresenteerd, bij lezers mogelijk ook voor minder begrijpelijkheid van het verhaal waardoor zij wellicht minder betrokken waren.

In een vervolgonderzoek zou voor de Nederlandse versie mogelijk een nog sterker effect gevonden kunnen worden voor narratieve betrokkenheid dan momenteel is gedaan, door de Nederlandse tekst aan te bieden in een verhaalvorm zoals dat ook gebruikelijk is in een boek. In een boek volgen zinnen elkaar op in plaats van dat deze onder elkaar zijn geplaatst of onderbroken worden. Hierdoor wordt het voor lezers wellicht gemakkelijker om volledig op te gaan in de verhaalwereld en meer verbondenheid te voelen met personages (Green et al., 2004).

Om in een vervolgonderzoek een nog sterker effect te kunnen meten van narratieve betrokkenheid bij middelbare scholieren, worden een aantal mogelijke aanbevelingen gedaan. De eerste suggestie is om in een vervolgonderzoek één tekstfragment te gebruiken in plaats van twee tekstfragmenten. In de huidige studie beantwoorden leerlingen na het lezen van een tekstfragment steeds 30 vragen. Ook waren leerlingen ervan op de hoogte dat zij twee tekstfragmenten zouden gaan lezen. De hoeveelheid leeswerk en het beantwoorden van vragen heeft er mogelijk voor gezorgd dat leerlingen minder gemotiveerd waren waardoor de resultaten enigszins zijn beïnvloed. Deze verklaring sluit aan bij de gedachtegang van Stalpers (2006) die verklaart dat motivatie een belangrijke rol speelt bij het leesgedrag bij jongeren. Leerlingen hebben wellicht minder motivatie gevoeld om twee relatief lange tekstfragmenten te lezen waardoor zij uiteindelijk minder betrokken waren bij het verhaal. In een vervolgonderzoek zou één verhaalfragment gebruikt kunnen worden zodat leerlingen gemotiveerd blijven om te lezen

waardoor zij ook meer narratieve betrokkenheid ervaren bij het verhaal. Bovendien kunnen dan ook meer items van andere betrokkenheidsschalen bevraagd worden, waardoor er wellicht een nog sterker effect van narratieve betrokkenheid gemeten kan worden.

Een tweede suggestie is om in een vervolgonderzoek een moderatie-analyse toe te passen op presentatiewijze als onafhankelijke variabele en narratieve betrokkenheid als afhankelijke variabele met als moderator moeilijkheid. In de huidige studie is hier expliciet niet voor gekozen omdat een moderatie-analyse niet binnen de gebruikte methodesectie van de masterthesis valt. In de huidige studie werden twee losse analyses uitgevoerd die het effect van presentatiewijze op betrokkenheid en het effect van moeilijkheid op betrokkenheid hebben getoetst. In een vervolgstudie zou de moeilijkheid van een taal een moderator kunnen zijn omdat het mogelijk de samenhang tussen presentatiewijze en narratieve betrokkenheid beïnvloedt (Hayes, 2013). Hiermee zou eenzelfde soort effect bereikt kunnen worden zoals dat ook in het onderzoek van Dragojevic en Giles (2006) werd aangetoond. Uit Dragojevic en Giles (2006) naar de rol van *processing fluency* in het taalattitudeproces, bleek dat de samenhang tussen vloeiendheid van de taal en taalattitudes, wordt beïnvloed door de moderator achtergrondgeluid. Luisteraars bleken een positievere houding te hebben ten opzichte van de taal wanneer zij het accent vloeiend konden begrijpen dan wanneer het accent moeilijker te begrijpen was. Dit effect werd gemodereerd door achtergrondgeluid. Het bleek dat luidruchtige achtergrondgeluiden de verwerkingsfrequentie verminderde waardoor de houding ten opzichte van het accent nog negatiever werd (Dragojevic & Giles, 2006).

Een derde suggestie is om in een vervolgonderzoek gebruik te maken van *eye-tracking* als methodiek om te onderzoeken in hoeverre leerlingen hun aandacht bij het verhaal houden. *Eye-tracking* heeft als voordeel dat het niet aanzet tot doelbewust redeneren omdat de oogbewegingen automatische processen zijn die op een niet-opdringerige manier kunnen worden vastgelegd (Jiang, Potters, Funaki, 2016). Eye-tracking levert daarom zeer nauwkeurige

data op die relatief gemakkelijk te analyseren en interpreteren zijn (Jiang et al., 2016). In een vervolgonderzoek zou met *eye-tracking* gemeten kunnen worden of lezers de aandacht bij het verhaal houden, of afgeleid worden door versturende factoren zoals bijvoorbeeld de moeilijkheid van een taal of tekstlengte (Oppenheimer, 2006). Als blijkt dat lezers snel afgeleid zijn en daardoor het verhaal niet helemaal lezen, kan dit een reden zijn om het verhaal in een andere vorm aan te bieden die lezers wel aanzet om hun aandacht bij het verhaal te houden.

Een vierde suggestie is om in een vervolgonderzoek te toetsen in hoeverre de narratieve betrokkenheid van leerlingen bij een verhaal, invloed heeft op het bereiken van de vijf doelstellingen van het literatuuronderwijs. In de huidige studie werd getoetst of de vorm waarin een middeleeuws verhaal gepresenteerd werd invloed heeft op de betrokkenheid bij dat verhaal. Er is echter niet onderzocht of de betrokkenheid bij een verhaal tot meer historisch bewustzijn, meer cultuuroverdracht, een hogere taalvaardigheid, meer literaire voorkeur en tot meer ethische vorming heeft geleid bij leerlingen (Slings, 2000). In een vervolgstudie zouden in de vragenlijst extra vragen kunnen worden opgenomen die moeten nagaan of middeleeuwse verhalen daadwerkelijk een positieve bijdrage leveren aan de vijf doelstellingen van het literatuuronderwijs, zoals Slings (2013) beweert.

4.6 Bijdrage aan de theorie en praktische implicaties

De huidige studie heeft bewijs geleverd dat de moeilijkheid van de Middelnederlandse taal voor een vermindering van narratieve betrokkenheid zorgt bij middelbare scholieren. Leerlingen scoren namelijk hoger op de vijf onderzochte dimensies van narratieve betrokkenheid als de taal waarin het verhaal geschreven is in het Nederlands is weergegeven, of in het Middelnederlands met een Nederlandse vertaling in de kantlijn. Het onderzoek heeft daarmee een belangrijke aanvulling geleverd voor zowel de wetenschapsagenda als voor de praktijk.

De huidige studie is een aanvulling op de theorie van *narrative engagement* omdat het tot meer inzicht heeft geleid ten opzichte van voorgaande studies. Nog nooit eerder werd

narratieve betrokkenheid door een natuurlijke taalverstoring gemanipuleerd. In voorgaande studies van Green & Brock (2000) en De Graaf et al. (2009) werd narratieve betrokkenheid bewust gemanipuleerd door taalfouten aan te brengen in de tekst, of door proefpersonen instructies te geven die hen moesten afleiden van hun taak. De huidige studie heeft bewijs geleverd dat een natuurlijke verstoring van een bestaande taal, namelijk het Middelnederlands, ook een effect kan hebben op narratieve betrokkenheid. Het Middelnederlands leidt namelijk tot een vermindering van alle vijf dimensies van narratieve betrokkenheid (transportatie, leesplezier, identificatie, narratief begrip en aandachtfocus). Bovendien is de huidige studie een belangrijke verdieping op *narrative engagement* omdat het heeft aangetoond dat de moeilijkheid van een taal samenhangt met het uitlezen van een verhaal. Hoe moeilijker een taal wordt ervaren, hoe vaker lezers ervoor kiezen om een verhaal niet helemaal te lezen, waardoor zij uiteindelijk minder narratief betrokken zijn bij een verhaal. Tot slot is de studie een belangrijke aanvulling op de theorie van *processing fluency*. Gebleken is dat *processing fluency* een voorspeller is voor de mate waarin mensen informatie verwerken (Oppenheimer, 2006). Onderzoeken hadden zich voorheen gericht op de effecten van complexe accenten op taalverwerking (Dragojevic et al., 2017) en op de effecten van verstorende factoren zoals het manipuleren van tekstlengte en lettertype (Oppenheimer, 2006), om daarmee te kunnen onderzoeken of de complexiteit van een tekst invloed heeft op de mate waarin lezers een tekst moeilijk te verwerken vinden. Nog nooit eerder werd de complexiteit van een geschreven taal zoals het Middelnederlands, op de narratieve betrokkenheid van een verhaal onderzocht. Hiermee verbindt de huidige studie twee belangrijke theorieën met elkaar, namelijk *processing fluency* en *narrative engagement*.

De bevindingen van de huidige studie kunnen ook nuttig zijn voor de praktijk van het middelbaar onderwijs in Nederland. Het blijkt namelijk dat wanneer leerlingen een middeleeuws verhaal lezen dat in het Middelnederlands wordt aangeboden, zij minder narratief

betrokken zijn bij het verhaal in tegenstelling tot leerlingen die een Nederlandse tekst lezen, of een Middelnederlandse tekst met Nederlands in de kantlijn. Om aan de doelstellingen van het literatuuronderwijs te kunnen voldoen is het aan te raden om leerlingen teksten te laten lezen die of in het modern Nederlands zijn weergegeven, of in het Middelnederlands met Nederlands in de kantlijn. Het onderzoek heeft aangetoond dat de Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn evengoed leidt tot een hoge mate van narratieve betrokkenheid ten opzichte van de Nederlandse versie. Kortom, de Nederlandse taal zorgt ervoor dat leerlingen een verhaal gemakkelijk kunnen volgen en dit verhaal helemaal zullen lezen. De Nederlandse taal kan er wellicht voor zorgen dat leerlingen meer kennis en inzicht opdoen met betrekking tot Middeleeuwse verhalen.

Referenties

- Banerjee, S. C., & Greene, K. (2012). Role of transportation in the persuasion process: Cognitive and affective responses to antidrug narratives. *Journal of Health Communication*, 17, 564-581. doi: 10.1080/10810730.2011.635779
- Biesheuvel, I. (2012). *De ridders van de Ronde Tafel*, Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep.
- Busselle, R., & Bilandzic, H. (2009). Measuring narrative engagement. *Media Psychologie*, 12(4), 321-347. doi: 10.1080/1521326090328
- Caldwell-Harris, C. L., & Ayçiçeği-Dinn, A. (2009). Emotion and lying in a non-native language. *International Journal of Psychophysiology*, 71(3), 193-204. doi: 10.1016/j.ijpsycho.2008.09.006
- Cohen, J. (2001). Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication & Society*, 4(3), 245-264. doi: 10.1207/S1532725MCS0403_01
- Colman, A. M., Morris, C. E., & Preston, C. C. (1997). Comparing rating scales of different lengths: Equivalence of scores from 5-point and 7-point scales. *Psychological Reports*, 80(2), 355-362. doi: 10.2466/pr0.1997.80.2.355
- Dasberg, L. (1981). *Het kinderboek als opvoeder*. Assen: Van Gorcum.
- De Bonth, R. (2019). *Lonck bestaen, oud ghedaen*. Geraadpleegd van: <https://www.neerlandistiek.nl/2019/02/lonck-bestaen-oud-ghedaen/>
- De Graaf, A., Hoeken, H., Sanders, J., & Beentjes, H. (2009). The role of dimensions of narrative engagement in narrative persuasion. *Communications*, 34(4), 385-405. doi: 10.1515/COMM.2009.024
- Dewaele, J. M. (2010). *Emotions in multiple languages*. Londen: Palgrave Macmillan. doi: 10.1057/9780230289505
- Dirksen, J. (2013). *Leerlingen, literatuur en literatuuronderwijs*. Geraadpleegd van:

- <http://taalunieversum.org/inhoud/von-cahier-1/leerlingen-literatuur-en-literatuuronderwijs>
- Dragojevic, M., & Giles, H. (2016). I don't like you because you're hard to understand: The role of processing fluency in the language attitudes process. *Human Communication Research*, 42(3), 396–420. doi: 10.1111/hcre.12079
- Dragojevic, M., Giles, H., Beck, A. C., & Tatum, N. T. (2017). The fluency principle: Why foreign accent strength negatively biases language attitudes. *Communication Monographs*, 84(3), 385-405. doi: 10.1080/03637751.2017.1322213
- Giles, D. C. (2002). Parasocial interaction: A review of the literature and a model for future research. *Media Psychology*, 4(3), 279-305. doi: 10.1207/S1532785XMEP0403_04
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of Public Narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701-721.
- Green, M. C., Brock, T. C., & Kaufman, G. F. (2004). Understanding media enjoyment: The role of transportation into narrative worlds. *Communication Theory*, 14(4), 311-327. doi: 10.1037//0022-3514.79.5.701
- Green, M. C., Brock, T. C., & Livingston, S. D. (2004). *Transportation and enjoyment*. Unpublished data.
- Green, M. C., Rozin, P., Aldao, A., Pollack, B., & Small, A. (2004). *Effect of story detail on transportation and identification with characters*. Unpublished data.
- Hamilton, J. A., Haier, R. J., & Buchsbaum, M. S. (1984). Intrinsic enjoyment and boredom coping scales: Validation with personality, evoked potential and attention measures. *Personality and Individual Differences*, 5(2), 183-193. doi: 10.1016/0191-8869(84)90050-3
- Harris, C. L., & Ayçiçeği-Dinn, A. (2009). Emotion and lying in a non-native language. *International Journal of Psychophysiology*, 71(3), 193-204. doi: 10.1016/j.ijpsycho.2008.09.006
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: Guilford Press.

- Hogenbirk, M. (2011). *Walewein ende Keye. Een dertiende-eeuwse Arturroman overgeleverd in de Lancelotcompilatie*. Digitale editie, bezorgd door M. Hogenbirk, met medewerking van W.P. Gerritsen. Eerste editie. November 2009. Geraadpleegd van: <http://www.waleweinendekeye.huygens.knaw.nl>
- Hornikx, J., & Hof, R. J. (2008). De effectiviteit van vreemde talen in productreclame: Moet het product passen bij de taal? *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 30(2), 147-156.
- Hornikx, J., & Starren, M. (2006). The relationship between the appreciation and the comprehension of French in Dutch advertisements. In R. Crijns, & C. Burgers (Eds.), *Werbestrategien in Theorie und Praxis: Sprachliche Aspekte von deutschen und niederländischen Unternehmensdarstellungen und Werbekampagnen* (pp. 129-145).
- Hornikx, J., Van Meurs, F., & Starren, M. (2005). Welke associaties roepen vreemde talen in reclame op? *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen*, 74(2), 71-80. doi: 10.1075/ttwia.74.07hor
- Jiang, T., Potters, T., & Funaki, Y. (2016). Eye-tracking social preferences. *Journal of Behavioral Decision Making*, 29, 157-168 (2016). doi: 0.1002/bdm.1899
- Jongen, L. (1992). *Walewein, de neef van koning Arthur. Twee oorspronkelijke Nederlandse Arthurromans met Walewein in de hoofdrol. De neef van koning Arthur op de bres voor recht en orde*. Amsterdam: Querido's Uitgeverij.
- Kelly-Holmes, H. (2000). Bier, parfum, kaas: Language fetish in European advertising. *European Journal of Cultural Studies*, 3(1), 67-82. doi: 10.1177/136754940000300110
- Labov, W., & Waletzky, J. (1967). Narrative analysis: Oral versions of personal experience. In J. Helm. (Red.), *Essays on the verbal and visual arts* (pp. 12-44). Seattle: University of Washington Press.
- Moyer-Gusé, E., Chung, A. H., & Jain, P. (2011). Identification with characters and discussion of taboo topics after exposure to an entertainment narrative about sexual health. *Journal of Communication*, 61(3), 387-406. doi: 10.1111/j.1460-2466.2011.01551.x

- Oppenheimer, D. M. (2006). Consequences of erudite vernacular utilized irrespective of necessity: Problems with using long words needlessly. *Applied Cognitive Psychology*, 20, 139-156.
doi: 10.1002/acp.1178
- Schram, D. H. (2013). De aarzelende lezer over de streep: Verslag van een conferentie en het waarom ervan. In: Schram, D. H. (red.), *De aarzelende lezer over de streep* (pp. 9-19). Delft: Uitgeverij Eburon.
- Schram, D. H., & Raukema, A. M. (2006). Literatuur lezen en beleven: Verplicht en in de vrije tijd. *Stichting Lezen reeks*, 7, 25-40. Delft: Uitgeverij Eburon.
- Slings, H. (2000). *Toekomst voor de middeleeuwen. Middelnederlandse literatuur in het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Prometheus.
- Slings, H. (2013). *Het waarom en hoe van historisch literatuuronderwijs*. Geraadpleegd van:
<http://taalunieversum.org/inhoud/von-cahier-1/het-waarom-en-hoe-van-historisch-literatuuronderwijs>
- Stalpers, C. (2006). De aard van de lezer. Uitkomsten promotieonderzoek naar leesgedrag en bibliotheekgebruik scholieren. *Levende Talen Tijdschrift*, 7(2), 23-31.
- Van Oostrom, F. P, Pleij, H., & Kraaijeveld, R. A. J. (1997). Middelnederlandse letterkunde op de middelbare school. *Literatuur*, 14, 282-288
- Witte, T., Rijlaarsdam, G., & Schram, D. (2008). Literatuuronderwijs en de ontwikkeling van leesmotivatie in de Tweede Fase. *Levende Talen Tijdschrift*, 9(2), 19-30.

Bijlage I: Nederlandse versie

Nijmegen, 1 juni 2019

Beste leerling,

Je doet vandaag mee aan een wetenschappelijk onderzoek over Middeleeuwse verhalen. In het onderzoek lees je twee fragmenten van de roman ‘Walewein ende Keye’. Na ieder fragment volgen een aantal vragen die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Deze vragen beantwoord je vervolgens. Tot slot vul je aan het einde van de vragenlijst een aantal algemene gegevens in zoals naam, leeftijd en profielkeuze.

Jouw deelname is van groot belang voor dit wetenschappelijke onderzoek. Probeer de vragenlijst daarom geconcentreerd in te vullen. Uiteraard worden jouw (persoonlijke) gegevens volledig anoniem gemaakt volgens de regels van de Radboud Universiteit.

Nadat je de vragenlijst volledig hebt ingevuld, leg je deze rechtsboven op je tafel. Het is niet de bedoeling dat je tijdens het onderzoek overlegt met je medeleerlingen. Ook beantwoord ik tijdens het invullen van de vragenlijst geen vragen. Na het onderzoek is er voor jou ruimte om vragen te stellen en zal ik ook een verdere toelichting geven over het onderzoek.

Veel leesplezier!

Vriendelijke groeten,

Noor Elshof

In onderstaand tekstfragment lees je hoe ridder Walewein de jonkvrouw uit een put bevrijdt.

Lees het fragment aandachtig en beantwoord daarna de vragen.

0207 Walewein was meteen daarvandaan vertrokken
0208 met twee schildknapen.
Maar toen ze een dag gereden had,
liet hij hen terugkeren.
Hij gaf hun opdracht de koningin
0212 en alle andere aanwezigen te groeten,
behalve Keye en zijn vrienden,
over wie u hierover hebt horen vertellen.
De schildknapen lieten
0216 hun heer, met tegenzin alleen
en brachten diens boodschap over.
Walewein trok door bergen en door dalen
totdat hij een woud bereikte,
0220 waar hij het zeer mooi vond,
maar het was er weliswaar erg onherbergzaam.
Niettemin moest hij er toch blijven
die nacht tot de volgende morgen vroeg.
0224 Zodra het dag was
reed hij snel verder.
Te midden van een open vlakte
buiten het bos in een dal,
0228 zag hij een prachtig
kasteel liggen.
Hij reed er snel heen.
Even later zag hij, ongelogen,
0232 een heleboel hoofden op staken staan.
En toen hij nog dichterbij kwam
vond hij ook nog
een diepe stenen waterput,
0236 met helder stromend water.
Op de bodem van de put zat een
schone vrouw,
die veel pijn leek te lijden.
Walewein sprak haar aan:
0240 "Schone, waarom zit u daar?"

Kan iemand u soms helpen?"
 "Bij God, heer, ik zeg het u eerlijk,
 geen mens kan mij helpen
 0244 die ooit geboren werd.
 Want wie het voor mij opneemt,
 zal spoedig de dood vinden."
 Walewein sprak: "Vertel me eens eerlijk,
 0248 wie bond u hier in deze put vast, jonkvrouw?"
 "Heer, omdat u erom vraagt, zal ik het zeggen.
 Dat deed mijn vriend,
 hij regeert hier over deze gehele streek,
 0252 die het Zwarte Gebergte wordt genoemd.
 Hij en ik kwamen hierheen
 gereden. En hij vroeg mij
 of ik een man kende
 0256 die net zo knap
 en net zo'n goede ridder was
 als hijzelf.
 Ik antwoordde dat ik iemand kende
 0260 die nóg dapperder
 en knapper was dan hij.
 Hij vroeg me wie dat dan wel was.
 Ik zei dat Walewein
 0264 veel knapper
 en een veel betere ridder was.
 Want nergens ter wereld
 vindt men zijns gelijke.
 0268 Hierdoor werd hij zo vreselijk kwaad,
 dat hij me in deze put heeft gegooid
 en zei
 dat ik hier zou sterven,
 0272 tenzij Walewein mij zou komen verlossen
 uit de ellende waarin ik me hier bevind.
 Zo nu weet u, heer, wat er met mij gebeurd is."
 Walewein zei: "Mooie jonkvrouw,
 0276 als ik kan zal ik u verlossen uit deze ellende,
 op mijn erewoord."
 "O nee, edele ridder, sprak zij,
 ik raad u aan te vertrekken

0280 en niet op mijn vriend te wachten.
Hij is zo wreed en zo sterk,
dat hij het heeft opgenomen tegen twee ridders tegelijk
zonder moeite

0284 en die allebei heeft gedood, God weet.
U bent tegen hem niet opgewassen!
Daarom smee ik u te vluchten
laat mij hier maar achter in deze ellende.

0288 Ik wil niet dat u gedood wordt
om mijnentwil, dat zeg ik u.
Die staken, die hier nu
om deze put heen staan en deze hoofden

0292 daarbovenop, geloof me,
die heeft hij allemaal gedood,
omdat ze mij wilden verlossen."
Heer Walewein sprak: "Jonkvrouw,

0296 ik geloof u op uw woord.
God late gebeuren wat gebeuren moet:
maar ik laat u hier niet langer zitten."
En hij tilde haar uit de put

0300 zette haar voor zich neer op Gringolet
en ging er snel met haar vandoor.
Even later merkte hij al
dat er een ridder achter hem aankwam

0304 die buitengewoon woedend was.
Zijn paard en wapenuitrusting waren helemaal wit.
Hij brulde Walewein
met harde stem het volgende toe:

0308 "Luister, heer ridder,
u hebt een grote stommiteit begaan!
Ik beschuldig u van schandalig gedrag
want u hebt het gezag van mijn oom aangetast,

0312 daar zal onmiddellijk wraak voor worden genomen!
U hebt zijn vriendin ontvoerd.
Daarom verklaar ik u hier en nu de oorlog."
Toen de jonkvrouw hem zag komen zei ze:

0316 "Ach, edele ridder, ach,
wat zal er nu gebeuren?

Nu heeft uw laatste uur geslagen.
Deze ridder is wreed en dapper.
0320 Het is de zoon van de zuster van mijn heer
en hij wordt de witte ridder genoemd.
Gauw, zet me op de grond
en ga ervandoor zo snel u maar kunt,
0324 anders bent u er geweest."
Maar Walewein antwoorde haar:
"Ik zal u hier neerzetten
en me verdedigen, zo goed als ik kan,
0328 tegen die verschrikkelijke man."

Je gaat nu een aantal vragen beantwoorden die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

1. Ik heb de tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

2. Ik heb genoten van het verhaal.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

3. Ik vond het verhaal boeiend.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

4. Tijdens het lezen kon ik mij de gebeurtenissen in het verhaal gemakkelijk voorstellen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

5. Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

6. Ik kon mezelf verplaatsen in de gebeurtenissen die in het verhaal worden beschreven.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

7. Ik was tijdens het lezen mentaal betrokken bij het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

8. Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

9. Ik wilde weten hoe het verhaal afliep.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

10. Het verhaal greep me emotioneel aan.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

11. Ik merkte dat ik nadacht over manieren waarop het verhaal anders had kunnen eindigen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

12. Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

13. De gebeurtenissen in het verhaal zijn relevant voor mijn dagelijks leven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

14. De gebeurtenissen in het verhaal hebben mijn leven veranderd.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

15. Tijdens het lezen voelde het alsof ik deel uit maakte van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

16. Tijdens het lezen vergat ik mezelf en was ik volledig in de wereld van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

17. Ik was in staat om de gebeurtenissen in het verhaal te begrijpen net zoals de personages uit het verhaal deze begrepen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

18. Ik heb een duidelijk beeld van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

19. Ik begreep waarom de personages bepaalde acties ondernamen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

20. Tijdens het lezen voelde ik de emoties van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

21. Tijdens het lezen voelde het alsof ik in het hoofd van de personages kon kruipen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

22. Op belangrijke momenten in het verhaal voelde ik precies wat de personages doormaakten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

23. Tijdens het lezen van het verhaal wilde ik dat de personages hun doelen zouden bereiken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

24. Wanneer een personage succesvol was voelde ik me blij, maar wanneer een personage faalde voelde ik me verdrietig.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

25. Ik kon soms moeilijk begrijpen waar het verhaal over ging.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

26. Ik vond het lastig om de personages te begrijpen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

27. Ik kon soms de draad van het verhaal moeilijk volgen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

28. Tijdens het lezen merkte ik dat ik aan andere dingen dacht.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

29. Ik vond het moeilijk om mijn gedachten bij het verhaal te houden.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

30. Ik vond de taal van het verhaal:

Moeilijk	0	0	0	0	0	0	0	Makkelijk
----------	---	---	---	---	---	---	---	-----------

31. Ik vond de taal van het verhaal:

Lelijk	0	0	0	0	0	0	0	Mooi
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

In onderstaand tekstfragment lees je hoe ridder Walewein het gevecht aangaat met de rode ridder. Lees het fragment aandachtig en vul naderhand de vragen in.

0361 Woedend naderde de rode ridder,
 En hij zei direct tegen Walewein:
 "De moord die u hebt gepleegd,
0364 zal u het leven kosten!
 Verdedig u, als u tenminste dapper genoeg bent,
 want dat zal hard nodig zijn."
 Veel meer woorden maakten ze er niet aan vuil.
0368 Heer Walewein gaf Gringolet
 de sporen,
 en stak de rode ridder
 onmiddellijk met zijn speer
0372 dwars door zijn hart.
 Die viel dood van zijn paard.
 Walewein keerde onmiddellijk
 terug naar de jonkvrouw.
0376 Spoedig daarna zagen zij
 nog een ridder aankomen,
 die driftig riep:
 "Kom terug, mannetje,
0380 Al ben je nog zo dapper, je zult hier sterven."
 "Ach nee", zei de jonkvrouw,
 "nu begint de ellende pas goed;
 Want dat is mijn heer en die is buitengewoon sterk,
0384 niemand kan hem tegenhouden.
 Nu zult u sterven, edele heer,
 Tenzij u heel snel vlucht!
 Vlucht, en laat mij maar hier.
0388 Ik zal sterven vanwege u!"
 Walewein zei: "Wees maar niet bang,
 ik vlucht niet, wat er ook gebeurt
 Ik ben nog nooit voor iemand op de vlucht geslagen."
0392 En daar was Morilegan.
 Zijn harnas was pikzwart,
 zoals zijn naam al aangeeft.
 Hij kwam aanrijden

0396 Alsof de hele wereld
 van hem was.
 Hij sprak verbolgen:
 "Bij God, heer ridder, naar mijn mening
 0400 hebt u een grote stommititeit begaan.
 U hebt mijn gezag aangetast
 Dat kan ik niet toestaan,
 en u heeft ook nog eens mijn vriendin ontvoerd.
 0404 Ik beschuldig u van moord en met recht.
 U hebt mijn neven vermoord,
 en daar zult u voor moeten betalen met uw leven,
 en nergens anders mee."
 0408 Toen heer Walewein dat hoorde
 zei hij: "Heer ridder, ik wijs u erop
 dat ik me wel moest verdedigen.
 Ik moest mij tegen hen verzetten
 0412 want ze wilden mij doden."
 "Zwijg! Zoek geen verontschuldigungen.
 Je zult sterven, wat er ook gebeurt!
 Jouw leven is mijn genoegdoening;
 0416 ik zou het nog niet willen ruilen voor heel Griekenland."
 Toen Walewein die woorden vernam, reden hij
 en de zwarte onmiddellijk op elkaar af.
 0420 Ze staken elkaar van hun paard,
 en hun speren braken
 in wel twintig stukken. Maar weet wel
 Dat ze niet lang op de grond bleven liggen.
 0424 Ze sprongen gelijk weer overeind
 en begonnen een gevecht,
 dat heel lang duurde.
 Geen mens heeft ooit zulke mooie klappen gezien,
 0428 als die twee toen uitdeelden
 in het bijzijn van de jonkvrouw op het veld,
 de zwarte ridder sloeg op Walewein in
 en Walewein op hem.
 0432 De zwaarden vlogen op en neer.
 De slagen waren angstwekkend om te zien,
 en de een wilde voor de ander niet wijken.
 De zwarte ridder vocht dapper.

0436 "Mijn God!", dacht hij, "Wat een kracht
 heeft deze ridder! Ik ben er geweest.
 Als God mij niet beschermt en behoedt,
 zal ik mijn leven
 0440 en mijn vriendin verliezen.
 Deze kerel is een van de gevaarlijkste mannen,
 die ooit het levenslicht hebben gezien."
 Ook heer Walewein was bang
 0444 te zullen sterven
 door toedoen van de zwarte ridder.
 Hij schaamde zich diep en nam snel
 zijn zwaard en gaf hem zo'n klap
 0448 dat men het rode bloed
 bij de zwarte ridder naar beneden zag lopen.
 Toen hij zijn bloed zag, sloeg hij
 zo vreselijk hard op Walewein in
 0452 dat deze terugdeinsde
 en zo in het nauw gedreven werd
 dat Walewein dacht te zullen sterven.
 En sprak: "Dit is de duivel, niet een mens!
 0456 Hoe ben ik hier toch in terecht gekomen?
 Ik vrees dat deze ridder mij behoorlijk zal verwonden;
 ik kan mij nauwelijks meer verweren.
 Laat deze klap nu maar eens goed raak zijn!"
 0460 Hij nam zijn zwaard
 en raakte hem
 precies op dezelfde wond
 die hij al eerder toegebracht had.
 0464 Toen stortte de zwarte jongeman neer.
 en Walewein liet zich boven op hem vallen
 en trok hem zijn helm af
 en wilde hem toen dood slaan.
 0468 Maar de zwarte hief zijn handen op
 en zei: "Ik geef me over!
 Om Gods wil, heer, spaar me!"
 "Dat zal ik doen", sprak heer Walewein
 0472 "Maar u moet mij eerst beloven,
 dat u met al uw manschappen
 voor Kardoel zult legeren,

omstreeks Sint-Jan, en
0476 na mijn komst veertien dagen zult wachten,
want dan kom ik naar u toe."
"Ik doe dat graag", Maar zeg me nu
heer, hoe u heet."
0480 "Zeker vriend, ik zal het u vertellen:
Ik heet Walewein,
Men kent mij in velen landen.
Koning Artur is mijn oom."
0484 Zodra de zwarte ridder dat hoorde
zei hij: "Heer, ik ben zo blij,
nu het toch zo moet zijn,
dat ik door u verslagen ben."
0488 Ik vind het helemaal niet erg;
U bent immers heer Walewein.
Ik vergeef u de dood,
van mijn beide neven.
0492 Ik zal graag
naar de stad Kardoel komen.
Dat verzeker ik u.
Daar zal ik op u wachten,
0496 en ik zal er niet weggaan,
totdat duidelijk is
of u zult komen of niet."
Zo aanvaardde Walewein zijn belofte
0500 en daarna gingen ze uiteen.
De jonkvrouw ging met Walewein mee
en liet haar vriend op het veld achter.
Nu zwijg ik over de zwarte
0504 en zal ik verder over Walewein schrijven.

Je gaat nu een aantal vragen beantwoorden die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

1. Ik heb de tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

2. Ik heb genoten van het verhaal.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

3. Ik vond het verhaal boeiend.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

4. Tijdens het lezen kon ik mij de gebeurtenissen in het verhaal gemakkelijk voorstellen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

5. Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

6. Ik kon mezelf verplaatsen in de gebeurtenissen die in het verhaal worden beschreven.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

7. Ik was tijdens het lezen mentaal betrokken bij het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

8. Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

9. Ik wilde weten hoe het verhaal afliep.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

10. Het verhaal greep me emotioneel aan.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

11. Ik merkte dat ik nadacht over manieren waarop het verhaal anders had kunnen eindigen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

12. Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

13. De gebeurtenissen in het verhaal zijn relevant voor mijn dagelijks leven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

14. De gebeurtenissen in het verhaal hebben mijn leven veranderd.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

15. Tijdens het lezen voelde het alsof ik deel uit maakte van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

16. Tijdens het lezen vergat ik mezelf en was ik volledig in de wereld van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

17. Ik was in staat om de gebeurtenissen in het verhaal te begrijpen net zoals de personages uit het verhaal deze begrepen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

18. Ik heb een duidelijk beeld van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

19. Ik begreep waarom de personages bepaalde acties ondernamen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

20. Tijdens het lezen voelde ik de emoties van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

21. Tijdens het lezen voelde het alsof ik in het hoofd van de personages kon kruipen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

22. Op belangrijke momenten in het verhaal voelde ik precies wat de personages doormaakten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

23. Tijdens het lezen van het verhaal wilde ik dat de personages hun doelen zouden bereiken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

24. Wanneer een personage succesvol was voelde ik me blij, maar wanneer een personage faalde voelde ik me verdrietig.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

25. Ik kon soms moeilijk begrijpen waar het verhaal over ging.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

26. Ik vond het lastig om de personages te begrijpen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

27. Ik kon soms de draad van het verhaal moeilijk volgen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

28. Tijdens het lezen merkte ik dat ik aan andere dingen dacht.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

29. Ik vond het moeilijk om mijn gedachten bij het verhaal te houden.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

30. Ik vond de taal van het verhaal:

Moeilijk	0	0	0	0	0	0	0	Makkelijk
----------	---	---	---	---	---	---	---	-----------

31. Ik vond de taal van het verhaal:

Lelijk	0	0	0	0	0	0	0	Mooi
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Je gaat nu een aantal algemene vragen beantwoorden die betrekking hebben op jouw algemene interesse in lezen en/of de Middeleeuwen. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

32. Mijn interesse in de Middeleeuwen is groot.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

33. Ik volg het vak geschiedenis (bij 'ja' ga verder naar vraag 33.1, bij 'nee' ga verder naar vraag 34).

0 nee 0 ja

33.1 Bij geschiedenis behandelen we stof uit de Middeleeuwen.

0 nee 0 ja

34. Ik lees graag boeken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

35. Ik lees vaker Middeleeuwse verhalen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

36. Ik heb bovenstaande fragmenten uit 'Walewein ende Keye' al eens eerder gelezen.

0 nee 0 ja

37. Ik ben dyslectisch.

0 nee 0 ja

Leeftijd jaar

Geslacht 0 man 0 vrouw

Nationaliteit 0 Nederlands 0 anders, namelijk

Opleidingsniveau 0 havo 0 vwo

Leerjaar

Profielkeuze 0 natuur en techniek

0 natuur en gezondheid

0 economie en maatschappij

0 cultuur en maatschappij

Eindtijd (bijvoorbeeld 09:15)

TOESTEMMINGSVERKLARING

Naam onderzoek: *Oude verhalen voor moderne lezers*

Verantwoordelijke onderzoeker: *Noor Elshof*

Verklaring minderjarige

Ik heb uitleg gekregen over het doel van het onderzoek. Ik heb vragen mogen stellen over het onderzoek.

Naam:

Geboortedatum:.....

Handtekening:

Datum:.....

Verklaring uitvoerend onderzoeker

Ik verklaar dat ik de leerling juist heb geïnformeerd over het onderzoek en dat ik mij houd aan de richtlijnen voor onderzoekers zoals verwoord in het protocol van de Ethische Toetsingscommissie Geesteswetenschappen.

Naam:

Handtekening:

Datum:.....

Bijlage II: Middelnederlandse versie

Nijmegen, 2 juni 2019

Beste leerling,

Je doet vandaag mee aan een wetenschappelijk onderzoek over Middeleeuwse verhalen. In het onderzoek lees je twee fragmenten van de roman ‘Walewein ende Keye’. Na ieder fragment volgen een aantal vragen die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Deze vragen beantwoord je vervolgens. Tot slot vul je aan het einde van de vragenlijst een aantal algemene gegevens in zoals naam, leeftijd en profielkeuze.

Jouw deelname is van groot belang voor dit wetenschappelijke onderzoek. Probeer de vragenlijst daarom geconcentreerd in te vullen. Uiteraard worden jouw (persoonlijke) gegevens volledig anoniem gemaakt volgens de regels van de Radboud Universiteit.

Nadat je de vragenlijst volledig hebt ingevuld, leg je deze rechtsboven op je tafel. Het is niet de bedoeling dat je tijdens het onderzoek overlegt met je medeleerlingen. Ook beantwoord ik tijdens het invullen van de vragenlijst geen vragen. Na het onderzoek is er voor jou ruimte om vragen te stellen en zal ik ook een verdere toelichting geven over het onderzoek.

Veel leesplezier!

Vriendelijke groeten,

Noor Elshof

In onderstaand tekstfragment lees je hoe ridder Walewein de jonkvrouw uit een put bevrijdt.

Lees het fragment aandachtig en beantwoord daarna de vragen.

- 0207 Nu es Walewein ter selver steden
0208 Met II knapen van daer gesceden.
Ende alsi ene dachvard waren,
Dedise weder thusward varen.
Ende dede hen groten der coninginnen
0212 Ende alle di daer waren binnen,
Sonder Keyen ende sine gesellen,
Daer gi hier vore af horet tellen.
Die knapen moesten sceden gereet
0216 Van haren here, al waest hen leet
Ende daden die boetscap di hi beval.
Ende her Walewein reet doe berch ende dal
So dat hi in enen woude quam,
0220 Daer hijt utermatene scone vernam,
Mar het was daer harde woeste.
Nochtan hi daer bliven moeste
Dien nacht tot tes margens vroe.
0224 Doent dach was reet hi doe
Vaste henen met snelre vart
Ende quam gereden op enen aert
Buten den woude in enen dale,
0228 Daer hi sach gescepen wale
Enen casteel rikelike.
Hi reet daer ward dapperlike.
Doe sach hi vort, al sonder waen,
0232 Ende sach vele hovede op staken staen.
Ende daer hi vorward soude liden
Sach hi staende daer besiden
Enen steinen borne claer,
0236 Die harde dipe was, vor waer.
Ende daer in sat een scone wijf,
Die grote pine gedogede ant lijf.
Ende Walewein die sprac tot hare:
0240 "Scone, wat beligdi dare?
Mach enech man gehulpen u?"

"Bi Gode, here, ic segt hier nu,
 Mine can gehulpen geen man
 0244 Die ter werelt ie lijf gewan.
 Want die mi wilt in staden staen,
 Die werd verslagen harde saen."
 Doe sprac Walewein: "Op uwe trouwe,
 0248 Wi dede u hier in, segt mi, joncfrouwe?"
 "Here, ic segt, wildijs sijn wijs?
 Hier so dede mi min amijs,
 Die here es over al dit lant,
 0252 Dattie Swerte Montanie es genant.
 Hi ende ic quamen al hire
 Gereden. Ende hi vrachde mi scire
 Oftic kinde enegen man
 0256 Ende oec soe scone mede daer an,
 Ende oec so goeden riddere ware
 Alse hi ware al oppenbare.
 Ic seide dat ic selken wiste
 0260 Die betere ware in allen twiste
 Ende scoenre vele meer dan hi.
 Doen so vragedi wie dat si.
 Ic seide dat Walewein ware
 0264 Vele scoenre al oppenbare
 Ende betere riddere harde vele.
 Want men vint in genen spele
 Die hem geliket iet een twint.
 0268 Om dit so ward hi so ontsint,
 Dat hi mi inden borne stac
 Ende vord dese worde sprac,
 Dat ic hier in soude bliven doet,
 0272 Walewein ne verloeste mi vander noet
 Daer ic hier inne om ben geset.
 Nu wetti, here, wat mi let."
 Walewein sprac doe: "Scone joncfrouwe,
 0276 Ic sal u hulpen ut desen rouwe,
 Bi mire trouwe, op dat ic can."
 "Neen," sprac si, "edel man,
 Ic rade u dat gi henen ridet

0280 Ende mins amijs niet ontbidet;
 Hi es so fel ende so starc,
 Dat hi II ridders in een parc
 Dicke heeft bestaen gereet
 0284 Ende beide doet sloech, Godweet.
 Gine mocht vor hem gestaen niet!
 Daer omme biddic u dat gi vliet
 Ende laet mi bliven in dese noet.
 0288 In wil niet dat gi blivet doet
 Om minen wille, dat secgic u.
 Dese staken, die hier staen nu
 Om desen borne ende dese hoeft
 0292 Die daer op staen, des geloeft,
 Die heeft hi alle gedoet daer bi,
 Om dat si wilden verloessen mi."
 Mijn her Walewein seide: "Joncfrouwe,
 0296 Uwen worden ic wel berouwe
 Ende mins gescie dat God gebiet:
 In late u hier nu langer niet."
 Ende hi hiefse ut ende sette
 0300 Vor hem saen op Gringalette
 Ende voer met hare henen saen.
 Onlange daer na heeft hi verstaen
 Waer een ridder gereden quam,
 0304 Utermatene erre ende gram.
 Part ende wapine was al wit.
 Ende hi sprac te Waleweine dit
 Met groter stemmen, harde sere:
 0308 "Hordijt, riddere, spreect here,
 Gi hebt gedaen grote dompheit!
 Ic berope u van dorperheit;
 Gi hebt mins oems ban te broken,
 0312 Dat sal scire sijn gewroken!
 Gi hebt ontfoert hier sijn amie.
 Den vrede ic nu hier vertie."
 Done die joncfrouwe comen sach,
 0316 "Ay mi", seitsi, "owi, owach,
 Wat saels nu, edel riddere, sijn?

Hier gaet nu ane dleven dijn!
Dese riddere es fel ende cone
0320 Ende es mins heren suster sone
Ende es die witte riddere genant.
Nu set mi neder al te hant
Ende vastelike di vlucht nu kiest,
0324 Dat gi u leven nine verliest."
Doe sprac te hare Walewein:
"Ic sal u setten op dit plein
Ende sal mi verweren, oft ic can,
0328 Jegen desen vresseliken man."

Je gaat nu een aantal vragen beantwoorden die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

1. Ik heb de Middelnederlandse tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

2. Ik heb genoten van het verhaal.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

3. Ik vond het verhaal boeiend.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

4. Tijdens het lezen kon ik mij de gebeurtenissen in het verhaal gemakkelijk voorstellen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

5. Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

6. Ik kon mezelf verplaatsen in de gebeurtenissen die in het verhaal worden beschreven.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

7. Ik was tijdens het lezen mentaal betrokken bij het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

8. Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

9. Ik wilde weten hoe het verhaal afliep.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

10. Het verhaal greep me emotioneel aan.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

11. Ik merkte dat ik nadacht over manieren waarop het verhaal anders had kunnen eindigen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

12. Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

13. De gebeurtenissen in het verhaal zijn relevant voor mijn dagelijks leven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

14. De gebeurtenissen in het verhaal hebben mijn leven veranderd.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

15. Tijdens het lezen voelde het alsof ik deel uit maakte van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

16. Tijdens het lezen vergat ik mezelf en was ik volledig in de wereld van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

17. Ik was in staat om de gebeurtenissen in het verhaal te begrijpen net zoals de personages uit het verhaal deze begrepen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

18. Ik heb een duidelijk beeld van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

19. Ik begreep waarom de personages bepaalde acties ondernamen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

20. Tijdens het lezen voelde ik de emoties van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

21. Tijdens het lezen voelde het alsof ik in het hoofd van de personages kon kruipen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

22. Op belangrijke momenten in het verhaal voelde ik precies wat de personages doormaakten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

23. Tijdens het lezen van het verhaal wilde ik dat de personages hun doelen zouden bereiken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

24. Wanneer een personage succesvol was voelde ik me blij, maar wanneer een personage faalde voelde ik me verdrietig.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

25. Ik kon soms moeilijk begrijpen waar het verhaal over ging.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

26. Ik vond het lastig om de personages te begrijpen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

27. Ik kon soms de draad van het verhaal moeilijk volgen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

28. Tijdens het lezen merkte ik dat ik aan andere dingen dacht.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

29. Ik vond het moeilijk om mijn gedachten bij het verhaal te houden.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

30. Ik vond de taal van het verhaal:

Moeilijk	0	0	0	0	0	0	0	Makkelijk
----------	---	---	---	---	---	---	---	-----------

31. Ik vond de taal van het verhaal:

Lelijk	0	0	0	0	0	0	0	Mooi
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

In onderstaand tekstfragment lees je hoe ridder Walewein het gevecht aangaat met de rode ridder. Lees het fragment aandachtig en vul naderhand de vragen in.

0361 Die rode riddere quam ongehire
Ende sprac tote Waleweine scire:
"Die mord die du heves gedaen,
0364 Die moet an dijn leven gaen!
Weert u, oft gi sijt so cone,
Want gi hebbets wel te done."
Harre twe tale was niet lanc.
0368 Her Walewein Gringalette dwanc
Ende dedene lopen metten sporen
Ende stac den roden riddere voren
Met sinen spere alte hant,
0372 Dat hem dor sine herte want.
Ende hi viel vanden orsse neder
Ter eerden doet. Walewein keerde weder
Toter joncfrouwen harde saen.
0376 Scire daer na heeft hi verstaen
Enen riddere noch comen gereden,
Die doe riep met haestecheden:
"Keert u, vasseel! Gi blivets hier,
0380 Al waerdi nu noch alse fier."
"Acharme", sprac doe die joncfrouwe,
"Nu naket mi alre irst di rouwe;
Dits min here, die starcste man,
0384 Daer nieman jegen geduren can.
Gi blijft nu doet, edel here,
Gine vliet met haesten harde sere.
Vliet ende laet mi hier nu,
0388 Ic moet sterven over u!"
Walewein seide: "En onsiet u niet,
In vlie niet, wat mins gesciet;
In vloe nie dor genen man."
0392 Mettien so quam Morilagan.
Sijn harnasch was altesamen
Pec swerd na sire namen.
Ende hi quam in dire gebare

0396 Oft algader sijn eygen ware
 Wat dat was in ertrike.
 Hi sprac nu harde verbolgelike:
 "Bi Gode, her riddere, na minen waen,
 0400 So hebdi dompheit groet gedaen.
 Gi hebt te broken minen ban,
 Dat ic gedogen nine can,
 Ende ontvoerd oec min amie.
 0404 Met rechte ic u van morde betie.
 Gi hebt vermort hier mine neven,
 Dies suldi mi te soenen geven
 U lijf ende el ne genen scat."
 0408 Alse her Walewein hoerde dat,
 Sprac hi: "Her riddere, ic set ane di
 Dat ic moeste verweren mi.
 Ic moesse wederstaen ter noet,
 0412 Daer si mi wilden slaen te doet."
 "Swijch, en onschuldech di niet,
 Du moets hier bliven, wats gesciet!
 Dijn lijf moet sijn min pant;
 0416 In namer niet vore al Grikenlant."
 Alse Walewein dat vernam,
 Scire hi jegen den swerten quam
 Ende die swerte jegen hem weder.
 0420 Elkerlijc stac anderen neder
 Ende die speren braken daer
 In XX sticken. Wet vor waer
 Dat si niet lange daer ter stede
 0424 En lagen, mar elc spranc op gerede
 Ende verhiven daer enen strijt,
 Die geduerde langen tijt.
 En sach nie man so scone slage,
 0428 Alsi slogen in dien dage
 Vor die joncfrouwe inden pleine,
 Die swerte riddere op Waleweine
 Ende her Walewein op hem weder.
 0432 Si drogen di sweerde op ende neder
 Met slagen harde anxteliken.

Haer ne geen wilde anderen wiken.
 Die swerte riddere sere vacht.
 0436 "Deus!", penst hi, "Wat groter cracht
 Heeft dese riddere. Ic blive doet,
 God en bescerme mi uter noet!
 So motic die doet ember kisen
 0440 Ende min amie oec verlisen.
 Dits een die anxtelijcste man,
 Die ter werelt ie lief gewan."
 Ende her Walewein leet anxt oec groet
 0444 Ende waende oec daer bliven doet
 Van des swerds ridders hant.
 Hi scaemde hem sere ende nam thant
 Sijn sward ende sloech hem enen slach,
 0448 Datmen trode bloet comen sach
 Den swerten riddere lopen neder.
 Als hi zijn bloet sach, sloech hi weder
 So vresselijc sere op Waleweine,
 0452 Dat hine achter dreef inden pleine
 Ende brachtene in so groter noet,
 Dat Walewein wel waende bliven doet
 Ende sprac: "Dits die duvel, niet een man!
 0456 Hoe benic dus comen hier an?
 Ic vruchte dese riddere sal mi deren;
 In can mi met pinen verweren.
 Mochtickene wel geraken nu!"
 0460 Doe nam hi tward, dat secgic u,
 Ende sloech den genen ter selver stonde
 Ende geraectene in die selve wonde
 Daer hine te voren in hadde geslegen.
 0464 Doe viel neder die swerte degen
 Ende Walewein viel op hem al daer
 Ende trac hem af den helm daer naer
 Ende woudene doe slaen te doet.
 0468 Ende die swerte di hande boet
 Ende sprac: "Ic wille mi op geven,
 Dor Gode, here, laet mi leven!"
 "Ic doe", sprac Walewein, die here.
 0472 "Mar gi moet mi geloven ere,

Dat gi met al uwer cracht selt varen
 Vore Kardoel licgen, sonder sparen,
 Omtrent Sente Jans messe, ende wacht
 0476 Na mine comst XIV nacht,
 Want ic sal daer comen tot u."
 "Ic doet gerne. Segt mi dan nu,
 Here, hoe u name nu es."
 0480 "Vrient, ic saelt u doen gewes:
 Walewein, so benic genant.
 Men kent mi in menech lant;
 Artur die coninc es min oem."
 0484 Doe des die swerte riddere nam goem
 Sprac hi: "Here, des benic vroe,
 Sint dat mi comen es alsoe,
 Dat ic van u verwonnen bin,
 0488 Dies en achtic meer no min,
 Sint gi min her Walewein nu sijt.
 Mine neven sculdic quite ter tijt,
 Die gi mi beide hebt genomen.
 0492 Ic wille herde gerne comen
 Te Kardole, rechte vor di stat.
 In trouwen, so sekeric u dat.
 Al daer so willic uwes ontbeiden,
 0496 Van danen sone willic niet sceiden
 Tote datmen harde wale siet
 Oft gi sult comen ofte niet."
 Dus nam Walewein sine sekerheide
 0500 Ende si scieden daer alle beide.
 Die joncfrouwe voer met Waleweine
 Ende liet haren amijs opten pleine.
 Nu latic vanden swerten bliven
 0504 Ende sal van Waleweine vord scriven.

Je gaat nu een aantal vragen beantwoorden die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

1. Ik heb de Middelnederlandse tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

2. Ik heb genoten van het verhaal.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

3. Ik vond het verhaal boeiend.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

4. Tijdens het lezen kon ik mij de gebeurtenissen in het verhaal gemakkelijk voorstellen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

5. Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

6. Ik kon mezelf verplaatsen in de gebeurtenissen die in het verhaal worden beschreven.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

7. Ik was tijdens het lezen mentaal betrokken bij het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

8. Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

9. Ik wilde weten hoe het verhaal afliep.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

10. Het verhaal greep me emotioneel aan.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

11. Ik merkte dat ik nadacht over manieren waarop het verhaal anders had kunnen eindigen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

12. Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

13. De gebeurtenissen in het verhaal zijn relevant voor mijn dagelijks leven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

14. De gebeurtenissen in het verhaal hebben mijn leven veranderd.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

15. Tijdens het lezen voelde het alsof ik deel uit maakte van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

16. Tijdens het lezen vergat ik mezelf en was ik volledig in de wereld van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

17. Ik was in staat om de gebeurtenissen in het verhaal te begrijpen net zoals de personages uit het verhaal deze begrepen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

18. Ik heb een duidelijk beeld van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

19. Ik begreep waarom de personages bepaalde acties ondernamen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

20. Tijdens het lezen voelde ik de emoties van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

21. Tijdens het lezen voelde het alsof ik in het hoofd van de personages kon kruipen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

22. Op belangrijke momenten in het verhaal voelde ik precies wat de personages doormaakten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

23. Tijdens het lezen van het verhaal wilde ik dat de personages hun doelen zouden bereiken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

24. Wanneer een personage succesvol was voelde ik me blij, maar wanneer een personage faalde voelde ik me verdrietig.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

25. Ik kon soms moeilijk begrijpen waar het verhaal over ging.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

26. Ik vond het lastig om de personages te begrijpen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

27. Ik kon soms de draad van het verhaal moeilijk volgen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

28. Tijdens het lezen merkte ik dat ik aan andere dingen dacht.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

29. Ik vond het moeilijk om mijn gedachten bij het verhaal te houden.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

30. Ik vond de taal van het verhaal:

Moeilijk	0	0	0	0	0	0	0	Makkelijk
----------	---	---	---	---	---	---	---	-----------

31. Ik vond de taal van het verhaal:

Lelijk	0	0	0	0	0	0	0	Mooi
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Je gaat nu een aantal algemene vragen beantwoorden die betrekking hebben op jouw algemene interesse in lezen en/of de Middeleeuwen. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

32. Mijn interesse in de Middeleeuwen is groot.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

33. Ik volg het vak geschiedenis (bij 'ja' ga verder naar vraag 33.1, bij 'nee' ga verder naar vraag 34).

0 nee 0 ja

33.1 Bij geschiedenis behandelen we stof uit de Middeleeuwen.

0 nee 0 ja

34. Ik lees graag boeken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

35. Ik lees vaker Middeleeuwse verhalen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

36. Ik heb bovenstaande fragmenten uit 'Walewein ende Keye' al eens eerder gelezen.

0 nee 0 ja

37. Ik ben dyslectisch.

0 nee 0 ja

Leeftijd jaar

Geslacht 0 man 0 vrouw

Nationaliteit 0 Nederlands 0 anders, namelijk

Opleidingsniveau 0 havo 0 vwo

Leerjaar

Profielkeuze 0 natuur en techniek

0 natuur en gezondheid

0 economie en maatschappij

0 cultuur en maatschappij

Eindtijd (bijvoorbeeld 09:15)

TOESTEMMINGSVERKLARING

Naam onderzoek: *Oude verhalen voor moderne lezers*

Verantwoordelijke onderzoeker: *Noor Elshof*

Verklaring minderjarige

Ik heb uitleg gekregen over het doel van het onderzoek. Ik heb vragen mogen stellen over het onderzoek.

Naam:

Geboortedatum:.....

Handtekening:

Datum:.....

Verklaring uitvoerend onderzoeker

Ik verklaar dat ik de leerling juist heb geïnformeerd over het onderzoek en dat ik mij houd aan de richtlijnen voor onderzoekers zoals verwoord in het protocol van de Ethische Toetsingscommissie Geesteswetenschappen.

Naam:

Handtekening:

Datum:.....

Bijlage III: Middelnederlandse versie met Nederlands in de kantlijn

Nijmegen, 3 juni 2019

Beste leerling,

Je doet vandaag mee aan een wetenschappelijk onderzoek over Middeleeuwse verhalen. In het onderzoek lees je twee fragmenten van de roman ‘Walewein ende Keye’. Na ieder fragment volgen een aantal vragen die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Deze vragen beantwoord je vervolgens. Tot slot vul je aan het einde van de vragenlijst een aantal algemene gegevens in zoals naam, leeftijd en profielkeuze.

Jouw deelname is van groot belang voor dit wetenschappelijke onderzoek. Probeer de vragenlijst daarom geconcentreerd in te vullen. Uiteraard worden jouw (persoonlijke) gegevens volledig anoniem gemaakt volgens de regels van de Radboud Universiteit.

Nadat je de vragenlijst volledig hebt ingevuld, leg je deze rechtsboven op je tafel. Het is niet de bedoeling dat je tijdens het onderzoek overlegt met je medeleerlingen. Ook beantwoord ik tijdens het invullen van de vragenlijst geen vragen. Na het onderzoek is er voor jou ruimte om vragen te stellen en zal ik ook een verdere toelichting geven over het onderzoek.

Veel leesplezier!

Vriendelijke groeten,

Noor Elshof

In onderstaand tekstfragment lees je hoe ridder Walewein de jonkvrouw uit een put bevrijdt.

Lees het fragment aandachtig en beantwoord daarna de vragen.

0207	Nu es Walewein ter selver steden	Walewein was meteen daarvandaan vertrokken
0208	Met II knapen van daer gesceden. Ende alsi ene dachvard waren, Dedise weder thusward varen. Ende dede hen groten der coninginnen	met twee schildknapen. Maar toen ze een dag gereden had, liet hij hen terugkeren. Hij gaf hun opdracht de koningin
0212	Ende alle di daer waren binnen, Sonder Keyen ende sine gesellen, Daer gi hier vore af horet tellen.	en alle andere aanwezigen te groeten, behalve Keye en zijn vrienden, over wie u hierover hebt horen vertellen.
0216	Die knapen moesten sceden gereet Van haren here, al waest hen leet Ende daden die boetscap di hi beval. Ende her Walewein reet doe berch ende dal	De schildknapen lieten hun heer, met tegenzin alleen en brachten diens boodschap over. Walewein trok door bergen en door dalen
0220	So dat hi in enen woude quam, Daer hijt utermatene scone vernam, Mar het was daer harde woeste.	totdat hij een woud bereikte, waar hij het zeer mooi vond, maar het was er weliswaar erg onherbergzaam.
0224	Nochtan hi daer bliven moeste Dien nacht tot tes margens vroe. Doent dach was reet hi doe Vaste henen met snelre vart Ende quam gereden op enen aert Buten den woude in enen dale,	Niettemin moest hij er toch blijven die nacht tot de volgende morgen vroeg. Zodra het dag was reed hij snel verder. Te midden van een open vlakte buiten het bos in een dal,
0228	Daer hi sach gescepen wale Enen casteel rikelike. Hi reet daer ward dapperlike. Doe sach hi vort, al sonder waen,	zag hij een prachtig kasteel liggen. Hij reed er snel heen. Even later zag hij, ongelogen,
0232	Ende sach vele hovede op staken staen. Ende daer hi vorward soude liden Sach hi staende daer besiden Enen steinen borne claer,	een heleboel hoofden op staken staan. En toen hij nog dichterbij kwam vond hij ook nog een diepe stenen waterput,
0236	Die harde dipe was, vor waer. Ende daer in sat een scone wijf,	met helder stromend water. Op de bodem van de put zat een

	Die grote pine gedogede ant lijf. Ende Walewein die sprac tot hare:	schone vrouw, die veel pijn leek te lijden.
0240	"Scone, wat beligdi dare? Mach enech man gehulpen u?" "Bi Gode, here, ic segt hier nu, Mine can gehulpen geen man	Walewein sprac haar aan: "Schone, waarom zit u daar? Kan iemand u soms helpen?" "Bij God, heer, ik zeg het u eerlijk, geen mens kan mij helpen
0244	Die ter werelt ie lijf gewan. Want die mi wilt in staden staen, Die werd verslagen harde saen." Doe sprac Walewein: "Op uwe trouwe,	die ooit geboren werd. Want wie het voor mij opneemt, zal spoedig de dood vinden." Walewein sprac: "Vertel me eens eerlijk,
0248	Wi dede u hier in, segt mi, joncfrouwe?" "Here, ic segt, wildijs sijn wijs? Hier so dede mi min amijs, Die here es over al dit lant,	wie bond u hier in deze put vast, jonkvrouw?" "Heer, omdat u erom vraagt, zal ik het zeggen. Dat deed mijn vriend, hij regeert hier over deze gehele streek,
0252	Dattie Swerte Montanie es genant. Hi ende ic quamen al hire Gereden. Ende hi vrachde mi scire Oftic kinde enegen man	die het Zwarte Gebergte wordt genoemd. Hij en ik kwamen hierheen gereden. En hij vroeg mij of ik een man kende
0256	Ende oec soe scone mede daer an, Ende oec so goeden riddere ware Alse hi ware al oppenbare.	die net zo knap en net zo'n goede ridder was als hijzelf.
0260	Ic seide dat ic selken wiste Die betere ware in allen twiste Ende scoenre vele meer dan hi. Doen so vragedi wie dat si.	Ik antwoordde dat ik iemand kende die nóg dapperder en knapper was dan hij. Hij vroeg me wie dat dan wel was.
0264	Ic seide dat Walewein ware Vele scoenre al oppenbare Ende betere riddere harde vele. Want men vint in genen spele Die hem geliket iet een twint.	Ik zei dat Walewein veel knapper en een veel betere ridder was. Want nergens ter wereld vindt men zijns gelijke.
0268	Om dit so ward hi so ontsint, Dat hi mi inden borne stac Ende vord dese worde sprac, Dat ic hier in soude bliven doet,	Hierdoor werd hij zo vreselijk kwaad, dat hij me in deze put heeft gegooit en zei dat ik hier zou sterven,

0272	Walewein ne verloeste mi vander noet	tenzij Walewein mij zou komen verlossen
	Daer ic hier inne om ben geset. Nu wetti, here, wat mi let."	uit de ellende waarin ik me hier bevind. Zo nu weet u, heer, wat er met mij gebeurd is."
0276	Walewein sprac doe: "Scone joncfrouwe, Ic sal u hulpen ut desen rouwe,	Walewein zei: "Mooie jonkvrouw, als ik kan zal ik u verlossen uit deze ellende,
	Bi mire trouwe, op dat ic can." "Neen," sprac si, "edel man, Ic rade u dat gi henen ridet	op mijn erewoord." "O nee, edele ridder, sprak zij, ik raad u aan te vertrekken
0280	Ende mins amijs niet ontbidet; Hi es so fel ende so starc, Dat hi II ridders in een parc	en niet op mijn vriend te wachten. Hij is zo wreed en zo sterk, dat hij het heeft opgenomen tegen twee ridders tegelijk
	Dicke heeft bestaen gereet	zonder moeite
0284	Ende beide doet sloech, Godweet. Gine mocht vor hem gestaen niet! Daer omme biddic u dat gi vliet Ende laet mi bliven in dese noet.	en die allebei heeft gedood, God weet. U bent tegen hem niet opgewassen! Daarom smee ik u te vluchten laat mij hier maar achter in deze ellende.
0288	In wil niet dat gi blivet doet Om minen wille, dat secgic u. Dese staken, die hier staen nu Om desen borne ende dese hoeft	Ik wil niet dat u gedood wordt om mijnentwil, dat zeg ik u. Die staken, die hier nu om deze put heen staan en deze hoofden
0292	Die daer op staen, des geloeft, Die heeft hi alle gedoet daer bi, Om dat si wilden verloessen mi."	daarbovenop, geloof me, die heeft hij allemaal gedood, omdat ze mij wilden verlossen."
0296	Mijn her Walewein seide: "Joncfrouwe, Uwen worden ic wel berouwe Ende mins gescie dat God gebiet: In late u hier nu langer niet."	Heer Walewein sprak: "Jonkvrouw, ik geloof u op uw woord. God late gebeuren wat gebeuren moet: maar ik laat u hier niet langer zitten."
	Ende hi hiefse ut ende sette	En hij tilde haar uit de put
0300	Vor hem saen op Gringalette Ende voer met hare henen saen. Onlange daer na heeft hi verstaen Waer een ridder gereden quam,	zette haar voor zich neer op Gringolet en ging er snel met haar vandoor. Even later merkte hij al dat er een ridder achter hem aankwam
0304	Utermatene erre ende gram.	die buitengewoon woedend was.

	Part ende wapine was al wit.	Zijn paard en wapenuitrusting waren helemaal wit.
	Ende hi sprac te Waleweine dit	Hij brulde Walewein
	Met groter stemmen, harde sere:	met harde stem het volgende toe:
0308	"Hordijt, riddere, sprect here, Gi hebt gedaen grote dompheit! Ic berope u van dorperheit; Gi hebt mins oems ban te broken,	"Luister, heer ridder, u hebt een grote stommiteit begaan! Ik beschuldig u van schandalig gedrag want u hebt het gezag van mijn oom aangetast,
0312	Dat sal scire sijn gewroken! Gi hebt ontfoert hier sijn amie. Den vrede ic nu hier vertie."	daar zal onmiddellijk wraak voor worden genomen! U hebt zijn vriendin ontvoerd. Daarom verklaar ik u hier en nu de oorlog."
	Done die joncfrouwe comen sach,	Toen de jonkvrouw hem zag komen zei ze:
0316	"Ay mi", seitsi, "owi, owach, Wat saels nu, edel riddere, sijn? Hier gaet nu ane dleven dijn! Dese riddere es fel ende cone	"Ach, edele ridder, ach, wat zal er nu gebeuren? Nu heeft uw laatste uur geslagen. Deze ridder is wreed en dapper.
0320	Ende es mins heren suster sone	Het is de zoon van de zuster van mijn heer
	Ende es die witte riddere genant. Nu set mi neder al te hant Ende vastelike di vlucht nu kiest,	en hij wordt de witte ridder genoemd. Gauw, zet me op de grond en ga ervandoor zo snel u maar kunt, anders bent u er geweest."
0324	Dat gi u leven nine verliest." Doe sprac te hare Walewein: "Ic sal u setten op dit plein Ende sal mi verweren, oft ic can,	Maar Walewein antwoorde haar: "Ik zal u hier neerzetten en me verdedigen, zo goed als ik kan, tegen die verschrikkelijke man."
0328	Jegen desen vresseliken man."	

Je gaat nu een aantal vragen beantwoorden die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

1. Ik heb de Middelnederlandse tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

2. Ik heb de Nederlandse tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

3. Ik heb genoten van het verhaal.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

4. Ik vond het verhaal boeiend.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

5. Tijdens het lezen kon ik mij de gebeurtenissen in het verhaal gemakkelijk voorstellen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

6. Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

7. Ik kon mezelf verplaatsen in de gebeurtenissen die in het verhaal worden beschreven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

8. Ik was tijdens het lezen mentaal betrokken bij het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

9. Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

10. Ik wilde weten hoe het verhaal afliep.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

11. Het verhaal greep me emotioneel aan.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

12. Ik merkte dat ik nadacht over manieren waarop het verhaal anders had kunnen eindigen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

13. Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

14. De gebeurtenissen in het verhaal zijn relevant voor mijn dagelijks leven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

15. De gebeurtenissen in het verhaal hebben mijn leven veranderd.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

16. Tijdens het lezen voelde het alsof ik deel uit maakte van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

17. Tijdens het lezen vergat ik mezelf en was ik volledig in de wereld van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

18. Ik was in staat om de gebeurtenissen in het verhaal te begrijpen net zoals de personages uit het verhaal deze begrepen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

19. Ik heb een duidelijk beeld van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

20. Ik begreep waarom de personages bepaalde acties ondernamen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

21. Tijdens het lezen voelde ik de emoties van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

22. Tijdens het lezen voelde het alsof ik in het hoofd van de personages kon kruipen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

23. Op belangrijke momenten in het verhaal voelde ik precies wat de personages doormaakten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

24. Tijdens het lezen van het verhaal wilde ik dat de personages hun doelen zouden bereiken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

25. Wanneer een personage succesvol was voelde ik me blij, maar wanneer een personage faalde voelde ik me verdrietig.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

26. Ik kon soms moeilijk begrijpen waar het verhaal over ging.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

27. Ik vond het lastig om de personages te begrijpen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

28. Ik kon soms de draad van het verhaal moeilijk volgen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

29. Tijdens het lezen merkte ik dat ik aan andere dingen dacht.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

30. Ik vond het moeilijk om mijn gedachten bij het verhaal te houden.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

31. Ik vond de taal van het verhaal:

Moeilijk	0	0	0	0	0	0	0	Makkelijk
----------	---	---	---	---	---	---	---	-----------

32. Ik vond de taal van het verhaal:

Lelijk	0	0	0	0	0	0	0	Mooi
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

In onderstaand tekstfragment lees je hoe ridder Walewein het gevecht aangaat met de rode ridder. Lees het fragment aandachtig en vul naderhand de vragen in.

0361	Die rode riddere quam ongehire Ende sprac tote Waleweine scire: "Die mord die du heves gedaen,	Woedend naderde de rode ridder, En hij zei direct tegen Walewein: "De moord die u hebt gepleegd,
0364	Die moet an dijn leven gaen! Weert u, oft gi sijt so cone, Want gi hebbets wel te done." Harre twe tale was niet lanc.	zal u het leven kosten! Verdedig u, als u tenminste dapper genoeg bent, want dat zal hard nodig zijn." Veel meer woorden maakten ze er niet aan vuil.
0368	Her Walewein Gringalette dwanc Ende dedene lopen metten sporen Ende stac den roden riddere voren Met sinen spere alte hant,	Heer Walewein gaf Gringolet de sporen, en stak de rode ridder onmiddellijk met zijn speer
0372	Dat hem dor sine herte want. Ende hi viel vanden orsse neder Ter eerden doet. Walewein keerde weder Toter joncfrouwen harde saen.	dwars door zijn hart. Die viel dood van zijn paard. Walewein keerde onmiddellijk terug naar de jonkvrouw.
0376	Scire daer na heeft hi verstaen Enen riddere noch comen gereden, Die doe riep met haestecheden: "Keert u, vasseel! Gi blivets hier,	Spoedig daarna zagen zij nog een ridder aankomen, die driftig riep: "Kom terug, mannetje,
0380	Al waerdi nu noch alse fier." "Acharme", sprac doe die joncfrouwe, "Nu naket mi alre irst di rouwe; Dits min here, die starcste man,	Al ben je nog zo dapper, je zult hier sterven." "Ach nee", zei de jonkvrouw, "nu begint de ellende pas goed; Want dat is mijn heer en die is buitengewoon sterk,
0384	Daer nieman jegen geduren can. Gi blijft nu doet, edel here, Gine vliet met haesten harde sere. Vliet ende laet mi hier nu,	niemand kan hem tegenhouden. Nu zult u sterven, edele heer, Tenzij u heel snel vlucht! Vlucht, en laat mij maar hier.
0388	Ic moet sterven over u!" Walewein seide: "En onsiet u niet, In vlie niet, wat mins gesciet; In vloe nie dor genen man."	Ik zal sterven vanwege u!" Walewein zei: "Wees maar niet bang, ik vlucht niet, wat er ook gebeurt Ik ben nog nooit voor iemand op de

		vlucht geslagen."
0392	Mettien so quam Morilagan. Sijn harnasch was altesamen Pec swerd na sire namen. Ende hi quam in dire gebare	En daar was Morilegan. Zijn harnas was pikzwart, zoals zijn naam al aangeeft. Hij kwam aanrijden
0396	Oft algader zijn eygen ware Wat dat was in ertrike. Hi sprac nu harde verbolgelike:	Alsof de hele wereld van hem was. Hij sprak verbolgen:
0400	"Bi Gode, her riddere, na minen waen, So hebdi dompheit groet gedaen. Gi hebt te broken minen ban, Dat ic gedogen nine can, Ende ontvoerd oec min amie.	"Bij God, heer ridder, naar mijn mening hebt u een grote stommiteit begaan. U hebt mijn gezag aangetast Dat kan ik niet toestaan, en u heeft ook nog eens mijn vriendin ontvoerd.
0404	Met rechte ic u van morde betie. Gi hebt vermort hier mine neven, Dies suldi mi te soenen geven	Ik beschuldig u van moord en met recht. U hebt mijn neven vermoord, en daar zult u voor moeten betalen met uw leven,
0408	U lijf ende el ne genen scat." Alse her Walewein hoerde dat, Sprac hi: "Her riddere, ic set ane di Dat ic moeste verweren mi. Ic moesse wederstaen ter noet,	en nergens anders mee." Toen heer Walewein dat hoorde zei hij: "Heer ridder, ik wijs u erop dat ik me wel moest verdedigen. Ik moest mij tegen hen verzetten
0412	Daer si mi wilden slaen te doet." "Swijch, en onschuldech di niet,	want ze wilden mij doden." "Zwijg! Zoek geen verontschuldigen.
	Du moets hier bliven, wats gesciet! Dijn lijf moet zijn min pant;	Je zult sterven, wat er ook gebeurt! Jouw leven is mijn genoegdoening;
0416	In namer niet vore al Grikenlant."	ik zou het nog niet willen ruilen voor heel Griekenland."
	Alse Walewein dat vernam, Scire hi jegen den swerten quam Ende die swerte jegen hem weder.	Toen Walewein die woorden vernam, reden hij en de zwarte onmiddellijk op elkaar af.
0420	Elkerlijc stac anderen neder Ende die speren braken daer In XX sticken. Wet vor waer Dat si niet lange daer ter stede	Ze staken elkaar van hun paard, en hun speren braken in wel twintig stukken. Maar weet wel Dat ze niet lang op de grond bleven liggen.

0424	En lagen, mar elc spranc op gerede Ende verhiven daer enen strijt, Die geduerde langen tijt. En sach nie man so scone slage,	Ze sprongen gelijk weer overeind en begonnen een gevecht, dat heel lang duurde. Geen mens heeft ooit zulke mooie klappen gezien,
0428	Alsi slogen in dien dage Vor die joncfrouwe inden pleine, Die swerte riddere op Waleweine Ende her Walewein op hem weder.	als die twee toen uitdeelden in het bijzijn van de jonkvrouw op het veld, de zwarte ridder sloeg op Walewein in en Walewein op hem.
0432	Si drogen di sweerde op ende neder Met slagen harde anxteliken. Haer ne geen wilde anderen wiken. Die swerte riddere sere vacht.	De zwaarden vlogen op en neer. De slagen waren angstwekkend om te zien, en de een wilde voor de ander niet wijken. De zwarte ridder vocht dapper.
0436	"Deus!", penst hi, "Wat groter cracht Heeft dese riddere. Ic blive doet, God en bescerme mi uter noet! So motic die doet ember kisen	"Mijn God!", dacht hij, "Wat een kracht heeft deze ridder! Ik ben er geweest. Als God mij niet beschermt en behoedt, zal ik mijn leven en mijn vriendin verliezen.
0440	Ende min amie oec verlisen. Dits een die anxtelijcste man, Die ter werelt ie lief gewan."	Deze kerel is een van de gevaarlijkste mannen, die ooit het levenslicht hebben gezien."
0444	Ende her Walewein leet anxt oec groet Ende waende oec daer bliven doet Van des swerds ridders hant. Hi scaemde hem sere ende nam thant Sijn sward ende sloech hem enen slach,	Ook heer Walewein was bang te zullen sterven door toedoen van de zwarte ridder. Hij schaamde zich diep en nam snel zijn zwaard en gaf hem zo'n klap
0448	Datmen trode bloet comen sach Den swerten riddere lopen neder. Als hi zijn bloet sach, sloech hi weder So vresselijc sere op Waleweine, Dat hine achter dreef inden pleine Ende brachtene in so groter noet, Dat Walewein wel waende bliven doet Ende sprac: "Dits die duvel, niet een man!	dat men het rode bloed bij de zwarte ridder naar beneden zag lopen. Toen hij zijn bloed zag, sloeg hij zo vreselijk hard op Walewein in dat deze terugdeinsde en zo in het nauw gedreven werd dat Walewein dacht te zullen sterven. En sprak: "Dit is de duivel, niet een mens!

0456	Hoe benic dus comen hier an?	Hoe ben ik hier toch in terecht gekomen?
	Ic vruchte dese riddere sal mi deren;	Ik vrees dat deze ridder mij behoorlijk zal verwonden;
	In can mi met pinen verweren. Mochtickene wel geraken nu!"	ik kan mij nauwelijks meer verweren. Laat deze klap nu maar eens goed raak zijn!"
0460	Doe nam hi tward, dat secgic u, Ende sloech den genen ter selver stonde Ende geraectene in die selve wonde Daer hine te voren in hadde geslegen.	Hij nam zijn zwaard en raakte hem precies op dezelfde wond die hij al eerder toegebracht had.
0464	Doe viel neder die swerte degen Ende Walewein viel op hem al daer	Toen stortte de zwarte jongeman neer. en Walewein liet zich boven op hem vallen
	Ende trac hem af den helm daer naer Ende woudene doe slaen te doet.	en trok hem zijn helm af en wilde hem toen dood slaan.
0468	Ende die swerte di hande boet Ende sprac: "Ic wille mi op geven, Dor Gode, here, laet mi leven!" "Ic doe", sprac Walewein, die here.	Maar de zwarte hief zijn handen op en zei: "Ik geef me over!" Om Gods wil, heer, spaar me!" "Dat zal ik doen", sprac heer Walewein
0472	"Mar gi moet mi geloven ere, Dat gi met al uwer cracht selt varen Vore Kardoel licgen, sonder sparen, Omtrent Sente Jans messe, ende wacht	"Maar u moet mij eerst beloven, dat u met al uw manschappen voor Kardoel zult legeren, omstreeks Sint-Jan, en
0476	Na mine comst XIV nacht, Want ic sal daer comen tot u." "Ic doet gerne. Segt mi dan nu, Here, hoe u name nu es."	na mijn komst veertien dagen zult wachten, want dan kom ik naar u toe." "Ik doe dat graag", Maar zeg me nu heer, hoe u heet."
0480	"Vrient, ic saelt u doen gewes: Walewein, so benic genant. Men kent mi in menech lant; Artur die coninc es min oem."	"Zeker vriend, ik zal het u vertellen: Ik heet Walewein, Men kent mij in velen landen. Koning Artur is mijn oom."
0484	Doe des die swerte riddere nam goem Sprac hi: "Here, des benic vroe, Sint dat mi comen es alsoe, Dat ic van u verwonnen bin,	Zodra de zwarte ridder dat hoorde zei hij: "Heer, ik ben zo blij, nu het toch zo moet zijn, dat ik door u verslagen ben."

0488	Dies en achtic meer no min, Sint gi min her Walewein nu sijt. Mine neven sculdic quite ter tijt, Die gi mi beide hebt genomen.	Ik vind het helemaal niet erg; U bent immers heer Walewein. Ik vergeef u de dood, van mijn beide neven.
0492	Ic wille herde gerne comen Te Kardole, rechte vor di stat. In trouwen, so sekeric u dat. Al daer so willic uwes ontbeiden,	Ik zal graag naar de stad Kardoel komen. Dat verzeker ik u. Daar zal ik op u wachten,
0496	Van danen sone willic niet sceiden Tote datmen harde wale siet Oft gi sult comen ofte niet."	en ik zal er niet weggaan, totdat duidelijk is of u zult komen of niet."
0500	Dus nam Walewein sine sekerheide Ende si scieden daer alle beide. Die joncfrouwe voer met Waleweine Ende liet haren amijs opten pleine. Nu latic vanden swerten bliven	Zo aanvaardde Walewein zijn belofte en daarna gingen ze uiteen. De jonkvrouw ging met Walewein mee en liet haar vriend op het veld achter. Nu zwijg ik over de zwarte
0504	Ende sal van Waleweine vord scriven.	en zal ik verder over Walewein schrijven.

Je gaat nu een aantal vragen beantwoorden die betrekking hebben op het verhaal dat je zojuist gelezen hebt. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

1. Ik heb de Middelnederlandse tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

2. Ik heb de Nederlandse tekst:

Helemaal niet gelezen	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal gelezen
--------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------

3. Ik heb genoten van het verhaal.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

4. Ik vond het verhaal boeiend.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

5. Tijdens het lezen kon ik mij de gebeurtenissen in het verhaal gemakkelijk voorstellen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

6. Tijdens het lezen, dacht ik aan de activiteiten in de kamer om me heen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

7. Ik kon mezelf verplaatsen in de gebeurtenissen die in het verhaal worden beschreven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

8. Ik was tijdens het lezen mentaal betrokken bij het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

9. Nadat ik het verhaal had afgerond, kon ik het verhaal gemakkelijk uit mijn gedachten zetten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

10. Ik wilde weten hoe het verhaal afliep.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

11. Het verhaal greep me emotioneel aan.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

12. Ik merkte dat ik nadacht over manieren waarop het verhaal anders had kunnen eindigen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

13. Tijdens het lezen dwaalden mijn gedachten af.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

14. De gebeurtenissen in het verhaal zijn relevant voor mijn dagelijks leven.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

15. De gebeurtenissen in het verhaal hebben mijn leven veranderd.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

16. Tijdens het lezen voelde het alsof ik deel uit maakte van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

17. Tijdens het lezen vergat ik mezelf en was ik volledig in de wereld van het verhaal.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

18. Ik was in staat om de gebeurtenissen in het verhaal te begrijpen net zoals de personages uit het verhaal deze begrepen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

19. Ik heb een duidelijk beeld van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

20. Ik begreep waarom de personages bepaalde acties ondernamen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

21. Tijdens het lezen voelde ik de emoties van de personages.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

22. Tijdens het lezen voelde het alsof ik in het hoofd van de personages kon kruipen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

23. Op belangrijke momenten in het verhaal voelde ik precies wat de personages doormaakten.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

24. Tijdens het lezen van het verhaal wilde ik dat de personages hun doelen zouden bereiken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

25. Wanneer een personage succesvol was voelde ik me blij, maar wanneer een personage faalde voelde ik me verdrietig.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

26. Ik kon soms moeilijk begrijpen waar het verhaal over ging.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

27. Ik vond het lastig om de personages te begrijpen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

28. Ik kon soms de draad van het verhaal moeilijk volgen.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

29. Tijdens het lezen merkte ik dat ik aan andere dingen dacht.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

30. Ik vond het moeilijk om mijn gedachten bij het verhaal te houden.

Helemaal mee oneens	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal mee eens
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------

31. Ik vond de taal van het verhaal:

Moeilijk	0	0	0	0	0	0	0	Makkelijk
----------	---	---	---	---	---	---	---	-----------

32. Ik vond de taal van het verhaal:

Lelijk	0	0	0	0	0	0	0	Mooi
--------	---	---	---	---	---	---	---	------

Je gaat nu een aantal algemene vragen beantwoorden die betrekking hebben op jouw algemene interesse in lezen en/of de Middeleeuwen. Kruis aan welk bolletje jij van toepassing vindt.

33. Mijn interesse in de Middeleeuwen is groot.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

34. Ik volg het vak geschiedenis (bij 'ja' ga verder naar vraag 34.1, bij 'nee' ga verder naar vraag 35).

0 nee 0 ja

34.1 Bij geschiedenis behandelen we stof uit de Middeleeuwen.

0 nee 0 ja

35. Ik lees graag boeken.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

36. Ik lees vaker Middeleeuwse verhalen.

Helemaal	0	0	0	0	0	0	0	Helemaal
mee oneens								mee eens

37. Ik heb bovenstaande fragmenten uit 'Walewein ende Keye' al eens eerder gelezen.

0 nee 0 ja

38. Ik ben dyslectisch.

0 nee 0 ja

Leeftijd jaar

Geslacht 0 man 0 vrouw

Nationaliteit 0 Nederlands 0 anders, namelijk

Opleidingsniveau 0 havo 0 vwo

Leerjaar

Profielkeuze 0 natuur en techniek

 0 natuur en gezondheid

 0 economie en maatschappij

 0 cultuur en maatschappij

Eindtijd (bijvoorbeeld 09:15)

TOESTEMMINGSVERKLARING

Naam onderzoek: *Oude verhalen voor moderne lezers*

Verantwoordelijke onderzoeker: *Noor Elshof*

Verklaring minderjarige

Ik heb uitleg gekregen over het doel van het onderzoek. Ik heb vragen mogen stellen over het onderzoek.

Naam:

Geboortedatum:.....

Handtekening:

Datum:.....

Verklaring uitvoerend onderzoeker

Ik verklaar dat ik de leerling juist heb geïnformeerd over het onderzoek en dat ik mij houd aan de richtlijnen voor onderzoekers zoals verwoord in het protocol van de Ethische Toetsingscommissie Geesteswetenschappen.

Naam:

Handtekening:

Datum:.....

Bijlage IV: Goedkeuring ETG

Goedkeuring ETC-GW aanvraag 2019-5223

← BEANTWOORDEN

↩ ALLEN BEANTWOORDEN

→ DOORSTUREN

Beuningen, M.G.J. van (Margret)

ma 1-7-2019 11:24

Markeren als ongelezen

Aan: Meurs, W.F.J. van (Frank); Elshof, N. (Noor);

Dag Frank en Noor,

Hierbij laat ik weten dat de aanvraag *Oude verhalen voor moderne lezers* (ETC-GW dossier 2019-5223) door de Ethische Toetsingscommissie Geesteswetenschappen is goedgekeurd. Een bevestigingsbrief zal deze week via interne post naar jullie worden verzonden.

Groeten,

Margret van Beuningen

*Lab Manager Centre for Language Studies
Secretary Ethics Assessment Committee Humanities
Faculty of Arts - Radboud University
Erasmus building, room E 12.18A
Erasmusplein 1, 6525 HT Nijmegen
The Netherlands
+31 24-3615814*

Absent on Thursday afternoon and Friday